

slovenské dotyky

ročník XIII číslo 11 november 2008

cena: 18 Kč/18 Sk/0,6 €

300 rokov bitky pri Trenčine

(str. 4-5)

Jozef Kroner - slovenský Chaplin

(str. 8-9)

Gabriela Jelšínová a Viedenská ľadová revue

(str. 20-21)

Výtvarná sila Ivana Šafranka

(str. 24)

Livia Vighová

Slovenka v opere

Národného divadla v Prahe

JOZEF LEIKERT TAKÝ BOL LADISLAV MŇAČKO

Jozef Leikert je popredný slovenský autor strednej generácie v oblasti literatúry faktu. Popritom básnik, historik, vysokoškolský učiteľ, publicista. Autor viacerých kníh, ktoré boli verejnou priaznivo prijaté a zároveň aj získali ocenenia v oblasti literatúry faktu. Kniha venovaná Ladislavovi Mňačkovi (1919-1994) je práca, ktorá zaplňa povestné biele miesta v dejinách slovenskej žurnalistiky i literárnej histórie. Ladislav Mňačko bol významnou osobnosťou slovenskej žurnalistiky nielen v rokoch 1945-1968, ale i po návrate z emigrácie v roku 1989 až do svojej náhlej smrti v roku 1994. Mňačkove názory, články, reportáže či knihy vždy vyvolávali pozornosť čitateľov. Patril k tým ľuďom, o ktorých sa hovorí, že „boli v pravý čas tam, kde sa niečo udialo“. Už pri jeho

prvej knihe s lakonickým názvom „Izrael“ z roku 1949, kde zachytáva vznik židovského štátu. Knihy „Oneskorené reportáže“, „Kde končia prahné cesty“, „Smrť sa volá Engelchen“, alebo „Ako chutí moc“ išli priam na dračku. Jeho články, či už v Kultúrnom živote, alebo v iných periodikách, burcovali, provokovali, inšpirovali. Mňačko bol však človek plný rozporov, protikladov, jeho kroky boli často nepochopiteľné. Práve preto treba privítať knihu, ktorá nám na pozadí doby približuje jeho osobnosť. Na rozdiel od iných „poagustových“ emigrantov som v rokoch 1970-1989 o Ladislavovi Mňačkovi nič nepočul. Spomínam si na jednu besedu v bývalom Dome slovenskej kultúry v roku 1988, ktorú s Vladom Mináčom viedol vtedajší tajomník Zväzu československých spisovateľov Rudolf Chmel. Vlado Mináč bol vtedy predsedom Matice slovenskej, poslancom, to znamená neobyčajne vplyvný človek a pri besede na otázku z publika o Mňačkovi povedal, že sa pokojne môže vrátiť do Československa. Nevie, či sa po jeho návrate niekedy stretli. Kedysi boli veľkí priatelia. I keď z knihy som sa dozvedel, že to tiež bolo trochu ináč. Leikertova práca je časovo vedená do roku 1968, teda do Mňačkovho druhého odchodu do emigrácie a autor pracuje na jej pokračovaní. Jozef Leikert na základe metódy orálnej histórie vypovedal neuveriteľných šesťdesiatdva ľudí, ktorí sa v rôznych obdobiach života Ladislava Mňačka s ním stretli, alebo ho v tej či inej podobe sprevádzali. Preštudoval mnohé archívy, dobovú tlač, odbornú i spomienkovú literatúru. Nehovorím už o Mňačkovom vlastnom diele, čo je samozrejmosť. K recenzii knihy ako takej sa vrátim v inom type periodika.

Len jedno je mi záhadou; ako sa mohlo stať, keď knihu posudzovalo osem odborníkov, z toho dvaja univerzitní profesori histórie a mala svojho odborného redaktora, že má také množstvo vecných chýb?! To už nemyslím na žartovné chyby, ako keby autor viedol rozhovor s Mňačkom zo záhrobia, lebo dátum rozhovorov v poznámkovom aparáte je posunutý o deväť a v jednom prípade o desať rokov, to znamená deväť rokov po Mňačkovej smrti. Viem, že to nie je Leikertova chyba. Sám z vlastnej skúsenosti poznám, čo dokáže urobiť počítač, ale redaktor by to nemal prehliadnuť.

Vojtech Čelko

(ÚRYVOK)

Skôr ako Novotného odstavili, narobil Mňačkovi veľa zla. Nenávidel ho – rovnako ako Mňačko jeho. Averzcie boli vzájomné, len s tým rozdielom, že Mňačko poznal svet i ľudí lepšie ako prvý muž v štáte. Novotný strávil celý život v Prahe a nemal ani tušenie, ako žijú obyčajní ľudia mimo hlavného mesta. Hovorí sa, že nepoznal ani niektoré časti Prahy, nieto ešte kraje a okresy v Československu. Vo svojej politickej práci nemal z čoho čerpať, ani sa o čo oprieť. Celý čas sa triasol o funkcie a tomu podriaďoval svoje rozhodnutia. Blízka mu bola úlisnosť a servilnosť, neskôr pokrytectvo a arogancia. Najradšej lovil v mútnych vodách.

Mňačkovi najviac prekážalo to, že Novotnému nešlo o stranu, ale predovšetkým o seba. Bol egoistický, samoľúby a vzťahovačný. Čokoľvek kritické sa povedalo o strane, bral to tak, akoby to bolo namierené proti nemu. Mal zvláštnu filozofiu: v kriticknej situácii prežiť, prečkať a nakoniec sa pomstiť. A pomstiť sa vedel originálne.

Ako povedal Ladislav Mňačko, takého človeka sa nedalo mať v láske či v úcte, nieto ešte tolerovať to, čo sa o ňom vedelo verejne, že nemá rád Slovákov. „Stále sa k nám správal povýšenecky a podceňoval nás. Načisto sa mi sprotivil, keď sa ma arogantne opýtal, prečo sa hlásim k Slovákom, keď som Čech. Odpovedal som mu, že som Slovak a som na to aj patrične hrdý. Čechom som nikdy nebol, narodil som sa na Morave a bližšie sme mali

k Slovákom ako k Čechom. Spustil som na neho: „Ale vy, súdruh prezident, nepatríte nikam, veď vás ani Pražania nemajú radi. A o Slovensku ani nehovorím. Ja, na rozdiel od vás, som všade doma, ale vás národ nemiluje...“ Ani sa mu nečudujem, že ma nenávidel, veď som pred svedkami na jednej recepcii povedal, že si ho národ neváži a mal by odstúpiť. Zúrilo na mňa aj preto, lebo som mu vykal – to bola pre neho najväčšia urážka. Zakladal si na tom, že robotníkom tykal. Usiloval sa vzbudzovať dojem, že je jedným z nich. (S obľubou tykal aj umelcom – pozn. J. L.) Avšak svojím správaním dával najavo, že je niečo viac. Už aj tým urážal čestných súdruhov... Raz na recepcii na pražskom Hrade ma chcel predstaviť nejakému zahraničnému hosťovi a ironicky sa ma opýtal: „Ako sa máte, pán Mňačko?“ Zagánil som na neho a otočil som sa na späťku. Viem, voči hosťovi to bolo neslušné, ale ja som takto dal najavo svoj vzťah k hlave štátu a prvému tajomníkovi KSČ, ktorého som si nevážil. Spravil som to úmyselne, aby hosť videl, ako máme „v láske“ prvého muža v štáte. Dozvedel som sa, že na zasadnutí ÚV KSČ hovoril o mne ako o „pochybnom pisálkovi Mňačkovi“, ani mäččeň nedával na n alebo c, čím ma pred ostatnými chcel evidentne zhoďiť a uraziť. Najbližšie, keď sme sa stretli, som sa ho opýtal, či zabudol mäččiť, keď mäkať vie celkom dobre. Znovu ho to rozzúrilo. Nemôžem si pomôcť, ale Novotný bol zlým prvým tajomníkom ÚV KSČ a rovnako zlým prezidentom. Zle riadil štát a zle robil zahraničnú politiku. Nakoniec bol aj zlým človekom. Nebol som sám, kto si to myslel.

UMLČANÁ POÉZIA

V rebričku našej medzivojnovovej a vojnovovej poézie osobitné postavenie nesporne zaujíma významný básnik a prekladateľ Valentín Beniak. Narodil sa 19. 2. 1894 v Chynoranech a svoju výnimočne plodnú životnú púť ukončil 6. 11. 1973 v Bratislave. Od tých čias uplynulo 35 rokov.

Výrazný bard slovenského ľudu s nábojom národnej, humánnej i kresťanskej vízie tvorenia pôvodne študoval právo v Budapešti, ktoré však nedokončil. Po absolvovaní notárskeho kurzu v Košiciach začal s praxou najprv v rodnom meste a neskôr v Novej Bani. Jeho dôslednosť a výnimočné pracovné nasadenie ho za krátky čas posunuli na pracovisko až do prezidentskej kancelárie, ktorú postupne vystriedalo Ministerstvo vnútra a následne Povereníctvo školstva a osvetu.

Valentín Beniak už počas štúdia inklinoval k poézii a táto záľuba ho sprevádzala celý život. V roku 1928 debutoval básnickou zbierkou „Tiahnime ďalej oblaky“, ktorá je hlboko emotívna a v ktorej sa ideovo prihlásil k spä-

losti s domovom. V rokoch 1931-36 napísal pozoruhodné zbierky „Ozveny krokov“, „Kráľovská reťaz“, „Lunapark“ a „Poštový holub“. V nich sa verne odzrkadľuje základná charakteristická črta básnikovej poézie. Rezonuje v nej predovšetkým tragika ľudského života, láska k človeku, ale rovnako hlboký zármutok nad jeho priveľkým utrpením a nešťastím.

Beniakove vážne obavy o osud národa sú verne precitene v ďalších zbierkach „Bukvoica“, „Virgília“ a „Druhá Virgília“, ktoré spadajú do prelomu tridsiatych a štyridsiatych rokov uplynulého storočia. Avšak k vrcholnému zjavnému slovenskej poézii ho predurčil až triptych veľkého básnického vzopätia pod názvom „Žofia“, „Popolec“ a „Igric“.

Tento velikán duchovna pretaveného do zhmotnenej podoby veršovaného prejavu bol nesmierny skromným človekom. Na sklunku svojich umeleckých aktivít žil v ústraní a venoval sa prevažne prekladom z anglickej, francúzskej, nemeckej a maďarskej lite-

ratúry. Počas tejto práce vznikli ďalšie diela, medzi ktorými sú „Plačúci Amor“, „Sonety podvečerné“, Medailóny a medailónky“, „Hrachor“ a iné.

Talentedovaný majster poetickej múzy však natrvalo vošiel do povedomia iba úzko vymedzenému okruhu priaznivcov. Obdobie jeho kreatívnej činnosti nebolo naklonené duchovným či kresťanským hodnotám človeka, a tak vytvorené diela ostávali po dlhé roky tabuizované. Napriek tomu Beniak svojou prostotou básnickej reči a jej monumentalitou priniesol do národnej klenotnice nevyčísľiteľný vklad. Aj so značným časovým odstupom jeho tvorba dnes na nás pôsobí predovšetkým vycibrenou dokonalosťou, konkrétnosťou a bezprostrednosťou.

Strastiplná životná cesta nezlomného vlastenca bola až priveľmi poznačená nepriazňou osudu; pochmúrna a bolestivá. Ukončila sa bez akejkoľvek možnosti publikovania či zverejnenia majstrových diel. A čo je oveľa horšie, v dôsledku toho bola celá jedna generácia o ne ochudobnená. Vari o to viac teší, že z tvorby básnika umlčanej poézie posmrtné vyšiel výber „Štyri dlane“ a „Vybrané spisy“. Následne boli vydané ďalšie tituly „Nedokončená symfónia“ a „Abrahámske rondely“.

V súčasnosti literárna pozostalosť Valentína Beniaka má svoje dôstojné a nezapustiteľné miesto v Archíve literatúry a umenia Maticy slovenskej. Stala sa takto neodmysliteľnou súčasťou kultúrneho dedičstva s pečaťou trvalých hodnôt a nezničiteľných krás a ako žiarivý skvost duchovného bohatstva národa po zásluže ostáva kontinuálnym symbolom írečitej slovenskej poézie.

Tamara Hrabková

VALENTÍN BENIAK NETRÁPIŤ SA

(Zo zbierky „Abrahámske rondely... a iné básne“. Slovenský spisovateľ 1994)

Deň má dosť svojho trápenia,
načo mu z včerajška sú veci –
Čo urobí, nech ocenia
zajtrajší pismáci a žreci.

Kolko tu je zas prosenia
a kolko nebezpečných rečí –
deň má dosť svojho trápenia,
načo mu hádzať staré veci ?

Zahorkol svet od úpenia
no múdrosť sladká je tu predsi
a tej som večný učeň ja :

Deň má dosť svojho trápenia,
načo mu z včerajška sú veci.

IDYLIK INTÍMNEHO OSUDU

Uprostred októbra sme si pripomenuli 120. výročie narodenia evanjelického farára, spisovateľa, politika a národného buditeľa Martina Rázusa. Narodil sa 18. októbra 1888 vo Vrbici pri Liptovskom Mikuláši. Evanjelickú teológiu študoval v Bratislave a v škótskom Edinburgu.

Bol farárom v Modre, v Pribyline, v Moravskom Lieskovom, v Brezne a pri svojej práci spoznával život slovenských ľudí, ich záujmy a sociálne postavenie. Odrazom jeho skutočných životných skúseností a postrehov sa stala rozsiahla politická publicistika, aktivity v Slovenskej národnej strane a aj poslanecské pôsobenie. V rokoch 1929 až 1937 bol poslancom Národného zhromaždenia v Prahe a predsedom Slovenskej národnej strany.

Časť publicistickej tvorby mu vyšla v knihe „Argumenty“ (1932). Rázusove literárne začiatky boli späté s poéziou. Ako básnik je idylikom intímneho osudu a rodinného šťastia, skúmateľom vlastnej duše i svojho básnického poslania, ako aj prírodným lyrikom. Jeho dozrievanie symbolicky završujú zbierky „Z tichých a búrných chvíľ“ (1917), „To je vojna“ (1919). V nich sa už emotívne premietajú vojnové udalosti aj nádeje, spojené so vznikom samostatného štátu.

K jeho realite sa však postavil kriticky. V „Kameni na medzi“ (1925) a najmä v románe „Svety“, v ktorom vo voľne komponovaných príbehoch stvárnil svoje postrehy z kňazského pôsobenia v Moravskom Lieskovom, sa už zreteľne črtá jeho úsilie podriadiť literatúru politickým potrebám zápasu za samobytnosť Slovákov a Slovenska. Do tohto rámca sa radia aj jeho historické romány „Júlia“ (1930) a „Odkaz mŕtvych“ (1936). Výnimkou sú autobiografické romány „Maroško“ (1932) a „Maroško študuje“ (1933).

V rámci politickej aktivity Rázus vystupoval veľmi obetavo v záujme nadobudnutia subjektivity Slovenska, čo ho už v roku 1929 ako predsedu Slovenskej národnej strany priviedlo do autonomistického tábora. V roku 1930 sa Martin Rázus stal farárom v Brezne, kde po siedmich rokoch kňazského pôsobenia a vyčerpávajúcej literárnej i politickej činnosti 8. augusta 1937 ako 49-ročný zomrel.

V osobe tohto významného slovenského spisovateľa a politického predstavi-

teľa odišiel jeden z posledných slovenských intelektuálov, ktorý svojim životom a prácou stelesňoval kontinuitu s najlepšimi tradíciami slovenského národného hnutia 19. storočia. Jeho život a dielo nám odhaľuje všetky odtiene a atmosféru doby, jeho názory, ohlasy na udalosti, radosti i sklamania z vývoja, ľudí. Je nielen umeleckým slovom, ale aj prameňom poznania našej minulosti a najmä hlbokým morálnym odkazom.

V roku 2002 vzniklo občianske združenie s názvom Spolok Martina Rázusa, ktorého cieľom je propagovať jeho stále aktuálne dedičstvo duchovnej, umeleckej i politickej práce.

(ta)

JÚLIA

(úryvok)

Gašpar mĺkvo stojí. Zrak jeho ľpie na tom kameni a myseľ spomína. Prichodí mu na um krásne a bezstarostné detstvo, keď sa ihral s ňou, s tou tichou dobrou dušou citného pohľadu v zámočkej záhrade. Aká bola len trpezlivá, ako sa len tešila z nich všetkých! Vidí ju veselú, peknú, vidí ju i smutnú, uplakanú a chorú... Počuje, ako sa rozpráva... Potom o veciach, ktoré on nechápe ani dnes... I s Rehorom sa rozpráva... Potom ju zhlíada už len v kaplnke, obklopenú vysokými sviecami, ako spí...

– Mama, – pohnú sa mu ústa najprv šeptom, potom vždy hlasnejšie, – ja som tu, ja, Gašpar... Slúbil som ti prísť každý týždeň povedať ti všetko... A nebol som dávno... dávno, však? – chvejú sa mu pery. – Nemohol som, vieš...? Musel som v šíry svet, keď som doma nevedel hľadiť na to, čo sa robí... Stal som sa zlým... Meško mal pravdu, vieš, ten suchý jurista. Ale už viac nemá... Júlia ho premohla, my sme ho premohli... Socovského sme márne väznili, márne odsúdili na smrť nevinných ľudí... Už je všetko inak... Júlia sa vydáva a ja mám ísť prosiť otca, aby ma prijal späť... Mama, drahá moja mama, – skloní sa, až vtisne pery na ten chladný kameň, – povedz mi len, povedz, za čo ho ísť prosiť? Júliu som chránil. Všetko nič nemám za to a otec i Meško majú o hriech menej. Júlia už má svojho ochrancu. Dnes večer je radosť v Brezne, akej nebolo... Ale ja som sám! – zaplače hlasno a vrhne sa na kameň, – sám, počuješ, mama? Rosina sa vydala za Orlayho, Mária zas za Révayho, keby si aspoň ty bola nažive, – vykladá, zmietajúc sa v kŕčoch... – lež takto nik... nik... nik... I ten Ibrahim už ledva nohy vlečie... Ach, mama, mama moja drahá, načo som na svete...? Prečo si radšej nevzala mňa so sebou miesto Rehora... bolo by nám dobre vedno – oh...!

Stíchna a zbadá, kameň, na ktorom kľáči, je už mokrý od slz. V chráme hustne šero a duši sa ulavuje...

– Zbohom, mama! – pobozká kameň niekoľko ráz, – ktovie, kedy prídem... Ja viem, si tu – už mi je ľahšie... Ďakujem ti, mama...! Teraz už idem zas kamsi za Rimaym, hoci do Turecka... Vieš, ja sa nestratím... A vždy mám, čo treba, – vstáva a pevným krokom ide k východu...

– Zbohom, mama moja!

O chvíľu už i cvála jazdec po zaprášenej hradskej. Niže Ľupče postojí a zahľadá sa na zámok, vypnutý v šere vysoko. V dámskych teremoch tma. Len na prvom poschodí ktosi svieti.

Gašpar Tribel de Jarisch et Ivanovitz?

Na západe jasad krásna, veľká hviezda...

– Ibrahim, – zvolá Gašpar, – sem sa! Poďme... – a skoro nato zapadnú v hustnúcim šere a prachu.

Spomienky Ivana Rolla, martinského rodáka (20. augusta 1922), sa skutočne, ako prezrádza názov knihy, týkajú jeho pôsobenia v tlačiarňi Neografia. Presnejšie povedané v martinskom tlačiarstve. Martin bol už od šesťdesiatych rokov 19. storočia považovaný za kultúrne centrum Slovenska. Konalo sa tu Memorandové zhromaždenie, jeden z jeho výsledkov bolo založenie Matice slovenskej, s ktorou sú spojené aj osudy martinského tlačiarstva. Už v roku 1869 sa v Turčianskom sv. Martine konalo zakladajúce zhromaždenie akciovej spoločnosti Kníhtlačiarenský účastinársky spolok. Spolok prispel nielen k rozvoju vydávania slovenských kníh a časopisov, ale spolu s ďalšími inštitúciami a spolkami aj k formovaniu Martina ako kultúrneho a spoločenského centra Slovenska. Spolok definitívne zanikol v roku 1951, keď sa zlúčil s Neografiou, už vtedy najväčšou tlačiarňou na Slovensku. Nápad na vybudovanie Neografie vznikol v hlave vojnového správcu Matice slovenskej Jozefa Čigera Hronského. Do toho patrí ešte aj história novákovsko-šulcovskej Novej kníhtlačiarne, ale o tom všetkom je možné sa dozvedieť v nedávno vydanéj monografii od Ivana Kučmu venovanej Neografii. Ivan Kučma je zároveň aj editorom spomienok Ivana Rolla.

Autor je o sebe a svojom súkromí veľmi skúpy na slovo. Pochádza z úradníckej rodiny, po štúdiu na gymnáziu Viliama Paulíny-Tótha v Martine vyštudoval Vysokú školu obchodnú v Bratislave. Ako vysokoškolák sa zapojil do odboja, spolupracoval so skupinou Míra Hyska a Fedora Zorkócyho. Celý svoj profesionálny život spojil s tlačiarstvom. Vystriedal v ňom rôzne funkcie a v závere svojej profesionálnej cesty mal i vlastné vydavateľstvo s tlačiarňou SAPAC v Bratislave. Ivan Roll sa významne zaslúžil o vybudovanie modernej ekonomickej štruktúry riadenia a technológie inovácie slovenskej polygrafie, najmä tlačiarne Neografia. Osobitne však o rozvoj zahraničného obchodu a exportné aktivity tejto firmy. Jeho práca bola ocenená aj rôznymi športnými vyznamenaniami. Ja som sa prvýkrát stretol s jeho menom v zborníčku „Tatranské listy“ Maši Haľamovej, v ktorom v rámci výberu spomienok

a vyznaní venovaným pamiatke poetky, napísal spomienku „Ďakujeme teta Maša“. Ivan Roll bol jej synovcom. Poznám aj jeho brata Dušana, vydavateľského pracovníka, ktorý sa zaslúžil o krásnu knihu a najmä o Bienále ilustrácií Bratislava. V tejto súvislosti býval častým hosťom v bývalom Dome slovenskej kultúry.

Ivan Roll vo svojich spomienkach opisuje prácu tlačiarne, najmä nové vybudovanie modernej tlačiarne na „zelenej lúke“ v rokoch 1967-1973, na ktorom má spolu aj s jej riaditeľom Jozefom Kyselom a ďalšími spolupracovníkmi nehnúcu zásluhu. V knihe píše o projekte novej tlačiarne, získavaní prostriedkov na jej realizáciu exportom kvalitných kníh a o ďalších slovenských tlačiarňach, s ktorými spolupracoval. Hovorí o zahraničných partneroch, cestách po knižných veľtrhoch, na ktorých sa budovali kontakty také potrebné na prosperitu tlačiarne. Zaujímavé je budovanie tlačiarne ako podniku zahraničného obchodu, ktorý v danej dobe bol prvým na Slovensku. Čitateľsky vďačné sú stretnutia s významnými osobnosťami nielen kultúry v zaužívanom slova zmysle, ale aj osobnosťami z oblasti polygrafického priemyslu. Autor načrtol profily viacerých umelcov, s ktorými prichádzal do styku, z ktorých niektorí sa stali jeho osobnými priateľmi. Či už to bol Karol Plicka, Ján Smrek, Miloš Bazovský, Mária Medvecká, Rudo Moric, Dušan Šulc, alebo riaditeľ Artie Vilém Šilar. Len náznakom si kladie otázku, či bolo správne, aby taký podnik ako Neografia, ktorého vybudovanie stálo toľko úsilia mnohých ľudí, bol vládou iba za symbolickú korunu odovzdaný Matici slovenskej. Je to v spomienke na svojho riaditeľa a priateľa tragicky zomrelého Jozefa Kyselicu, keď si kladie otázku. *„Neviem, aký by bol tvoj zámer v tomto dnešnom období, v období voľného rozletu, ale viem jedno, že by si chcel zostať sám sebou so svojím kolektívom a neprepožičiaval iným hodnoty, ktoré si ty sám vybudoval. Nebol by si zniesol, aby Ťa niekto vodil za ruku, alebo aspoň bral výsledky Tvojej práce. O tom by si predsa rozhodol sám.“*

Kniha je doplnená ilustračným materiálom.

Vojtech Čelko

IVAN ROLL

MÔJ ŽIVOT S NEOGRAFIU

MÁRIA MEDVECKÁ (ÚRYVOK)

Čo povedať o nej? Bola to spolužiačka mojej manželky na VŠVU. Bola o desať rokov staršia, musela si najprv zarobiť na svoje štúdium. Až potom prišla a študovala. Myslím si, že aj spolu s manželkou školu skončili.

Bola aj u nás a dívala sa na obraz,

ktorý namaľovala za svojich študentských čias – manželkin portrét, a chcela si ho zobrať, lebo z tých čias vraj nič nemá. A ja reku – takto sa nedohodneme. Chcela aspoň tú mašľu premaľovať a tú ruku nespraviť takú, aká je. Obraz ostal u nás a Marka odišla.

Bol som aj u nej v ateliéri, aj s jej manželom, ktorý je tiež akademický

maliar a ktorý údajne domaľovával Markine načrtnuté obrazy. Nevieam, či je to pravda, tak sa ale hovorí. Lebo to množstvo obrazov, ktoré stvorila, nebola by stačila sama domaľovať.

Marka bola ojedinelý prípad v ženskom umení u nás. Maľovala Oravu: oravské ženy, oravskú prírodu. Maľovala tak, ako to videla. Bola skutočne jedinečnou maliarkou.

O pražských slovenských stopách

VLADIMÍR SKALSKÝ

Tento rok sme sa už mnohokrát venovali na stránkach Slovenských dotykov všakovakým výročiam, naposledy aj v predchádzajúcom úvodníku kolegyne. Veď je osmičkový rok, je teda čo pripomínať! Aktuálne sú výročia ako vznik Československej republiky v roku 1918, podpis hanebnej Mnichovskej dohody v roku 1938, februárový prevrat v roku 1948, Pražská jar 1968 či sviečková demonstrácia v Bratislave v roku 1988, ktorá svojím spôsobom predznamenal revolúciu z roku 1989. Všetky tieto

ILUSTRÁCIA: LADISLAV HOLNÝ

výročia sa týkajú Česko-Slovenska, pričom najväčšiu symboliku má práve to najväčšie aktuálne, veď onen štát vznikol 28. októbra 1918, teda práve deväťdesiat rokov a pár dní pred vyjdením novembrových Slovenských dotykov. Česko-slovenských a slovensko-českých vzťahov sa napokon týka aj staršie osmičkové výročie – európska revolúcia z roku 1848 so slávnym Všeslovanským zjazdom na pražskom Žofíne a prejavom Ľudovíta Štúra, ktorý na tejto budove dodnes pripomína pamätnú tabuľu.

Cieľom tohto úvodníka samozrejme nie je všetky tie výročia opäť pripomínať a rozoberať, ale predstaviť jeden projekt Slovensko-českého klubu a Slovenského literárneho klubu v ČR, ktorý pri tejto príležitosti pripomenie dôležitý segment našej spoločnej histórie. A tým bude vydanie akejsi slovenskej mapy Prahy, teda presnejšie vydanie mapy Prahy s vyznačením miest, spojených so Slovenskom a Slovákmi. Ani tá už zmienaná štúrovská tabuľa na nej chýbať nebude.

Treba povedať, že Slovensko-český klub, vydavateľ Slovenských dotykov, a jemu blízky Slovenský literárny klub v ČR, okrem iného vydavateľ literárneho štvrťročníka Zrkadlenie-Zrcadlení, sa

pripomínaniu histórie našich vzájomných vzťahov venujú programovo. Spomenúť možno minuloročné podujatie „Charta 77 a Slováci“ za účasti osobností českého a slovenského disentu na čele s Václavom Havlom. Do tejto kategórie spadá i vydanie celého radu kníh, vrátane antológií pragenzií v slovenskej literatúre a vice versa slovacík v českej z pera Emila Charousa alebo pamäti Lubomíra Feldeka, Miroslava Dědiča či Viktora Čárskeho. A vynechať nemožno ani tohtoročný projekt venovaný pätnástim rokom slovenskej menšiny v ČR, či viaceré budúročné, zviazané s výročiami deviatkovými.

Spomínaná mapa má však medzi všetkými osobitým miestom. Je vyvrcholením dlho pripravovaného a unikátneho projektu. Toto kartografické dielo, na ktoré sa môžu tešiť aj čitatelia Slovenských dotykov, bude obsahovať dôležité miesta spoločnej česko-slovenskej histórie v Prahe – teda miesta, kde žili či pôsobili významné slovenské osobnosti, kde sa udiali významné dejinné udalosti, kde sú pamätné tabule, sochy, hroby osobností a podobne. Výber bude zodpovedať potrebám predovšetkým stredných škôl. Na kvalitnej mape formátu A2 budú miesta pútavou grafickou formou znázomené a na zadnej strane mapy k nim bude pripojená legenda, vypracovaná historikom Ústavu súasných dejín AV ČR a aktívnym účastníkom slovenského života v Prahe PhDr. Vojtechom Čelkom, ktorý bol v minulosti aj riaditeľom Domu slovenskej kultúry v Prahe a problematikou sa dlhodobo zaoberá. Vznikne tak dielo, ktoré bude akýmsi putovaním po slovenských stopách v Prahe. Mapa bude distribuovaná ako príloha mesačníka Slovenské dotyky, Magazínu Slovákov v ČR, na začiatku budúceho roka, ostatné mapy pôjdu na školy a ďalšími kanálmi. Súčasne vyjde aj elektronická interaktívna verzia mapy, ktorá bude umiestnená na internete na samostatných stránkach, ale aj na stránkach Slovensko-českého klubu www.czsck.net, Slovenských dotykov či portálu www.slovacivosvete.sk. S využitím mapy a so sprievodcami, vyškolenými v rámci tohto projektu, chceme realizovať aj prehliadky Prahy pre skupiny stredoškolskej mládeže.

Zaujímavé je, že podobný projekt realizoval aj Magistrát hl. m. Prahy, keď vyrobil mapu s vyznačením miest, kde sa nakrúcali známe filmy. Mapa zaznamenala veľký úspech.

V rámci aktuálneho projektu vznikne dielo, ktoré bude akýmsi putovaním po slovenských stopách v Prahe. Obsahovať bude mnoho zaujímavostí. Chýbať samozrejme nebudú označené miesta typu sochy M. R. Štefánika na Petřine, početné pamätné tabule a busty, ale aj mnohé významné neoznačené miesta, kde šli dejiny či kde sídlili slovenské inštitúcie alebo žili slovenské osobnosti, samozrejme hroby významných Slovákov, ale aj „uličník“ s vysvetlením pozadia slovenských názvov ulíc.

MENŠINOVÁ TLAČ I KULTÚRA V OHROZENÍ

Tak sa opäť nachádzame v čase schvaľovania štátneho rozpočtu. V čase neľahkom pre najrôznejšie odvetvia života tejto krajiny, ale, čo je obzvlášť alarmujúce, najmä pre kultúru. Keď píšem tieto riadky, tak práve už v prvom čítaní Poslanecká snemovňa Parlamentu ČR schválila návrh štátneho rozpočtu na rok 2009. A k nášmu úprimnému prekvapeniu a zdeseniu sme zistili, že sú v ňom extrémne krátenia v oboch grantových okruhoch Ministerstva kultúry ČR, týkajúcich sa národnostných menšín – teda na podporu rozširovania a prijímania informácií v jazykoch národnostných menšín a na podporu kultúrnych aktivít príslušníkov týchto menšín. Keďže viem jeden zo slovenských časopisov, vydávaných v Českej republike, budem sa zaoberať najmä financovaním národnostnej tlače. To je totiž v danom návrhu viac ako tretinu znížené! Predstavitelia národnostných menšín žiadali pritom naopak už niekoľko rokov cez Radu vlády pre národnostné menšiny citeľné navýšenie podpory národnostných médií reflektujúce zvyšujúci sa podiel žiadateľov a projektov, infláciu, zvýšenie DPH a ďalšie faktory. Chápeme veľmi dobre ekonomickú situáciu krajiny, v ktorej žijeme a pracujeme, ale napriek tomu musíme trvať na úprave rozpočtu aspoň na minuloročnú úroveň, ktorá je nevyhnutá pre zachovanie menšinových médií, ako pochopiteľne aj kultúrnych aktivít. Apeľovali sme hneď preto v tejto veci aj na ministerstvo kultúry s tým, aby zachovalo aspoň status quo v oblasti národnostných menšín, ktorých podpora je už dlhoročne podfinancovaná. Ďalšie zníženie by totiž viedlo k ozajstnej katastrofe, nepochybne až po zánik mnohých periodík a malo by tiež vážne zahraničnopolitické konotácie, pokiaľ ide o dodržanie významných multilaterálnych dohôd, ako aj v oblasti bilaterálnych vzťahov. Ostatne tento problém sa stal i jednou z vážne diskutovaných tém pri návšteve slovenského prezidenta v Prahe pri príležitosti okrúhleho výročia vzniku Česko-slovenska, ako aj počas pracovného stretnutia českého a slovenského ministra kultúry. Veríme preto, že k takémuto vážnemu zníženiu podpory národnostných menšín zo strany Českej republiky nepríde, vrhalo by to na túto krajinu naozaj veľmi zlé svetlo – tým skôr, že má budúci rok predsedať štátom Európskej únie...

Naďa Vokúšová

Nemcsics aj s Liškom zakladajú liberálnu stranu Liga

Novú občiansko-liberálnu stranu s pracovným názvom Liga zakladá Róbert Nemcsics. Exminister hospodárstva z čias vlády Mikuláša Dzurindu na tlačovej konferencii v Trenčianskych Tepliciach uviedol, že na prípravnom kongrese oficiálne odštartovali podpisovú kampaň na podporu vzniku strany. Nemcsics by rád stranu zaregistroval do novembra. Kto bude predsedom liberálov, ešte nie je podľa jeho slov rozhodnuté. Ambíciou strany je podľa Nemcsicsa spojiť ortodoxných a ľavicových liberálov, ako aj občianskych aktivistov. V strane sa angažuje aj exminister obrany Juraj Liška, ktorý vystúpil po nezhodách s Dzurindom z SDKÚ-DS. Je otázne, či Liga osloví slovenských liberálnych voličov. Aj keď je na súčasnej politickej scéne voľný priestor pre liberálne orientovaných voličov, je otázkou, do akej miery ich uspokojí práve nová občiansko-liberálna iniciatíva s pracovným názvom Liga, ktorú zakladá Robert Nemcsics. Zhodli sa na tom niektorí politológovia.

Mečiar a mladé tváre

Vladimír Mečiar presadil na mimoriadnom sneme HZDS-LS všetko, čo si zaumienil. Kandidáta na prezidenta bude vyberať sám, kandidátka do eurovoľieb prešla a snem súhlasil aj s mladými tvármi, ktoré si vybral

predseda hnutia za svojich podpredsedov. Štátny tajomník Jozef Habánik (32) a Barbora Straková (29), dcéra bývalej televíznej hlásateľky Ady Strakovej, dnes žijúcej v Prahe, prešli bez najmenšieho zaváhania. Pri predstavovaní mladej blondínky Strakovej Mečiar poznamenal: „Vybrali sme dobre kvalitu, ale aj inak... Obaja nie sú zaťažení minulosťou, tú nechajte na mňa,“ uzavrel Mečiar. Do HZDS Strakovú priťahla osoba Vladimíra Mečiara. „Je mimoriadne charizmatiký a vzdelaný človek. Presne takí mi imponujú,“ dodala Straková s tým, že HZDS jej dalo šancu prejavíť sa. Zároveň odmietla, že by skončila ako ostatné Mečiarove blondínky. „Nemyslím si. Urobím všetko pre to, aby táto blondínka znamenala niečo nové,“ uviedla.

Mečiar na sneme rozdával bonmoty, ale aj rany. Najviac si to odsákal úradujúci prezident Ivan Gašparovič. „Čo také okrem hrania na fujare a prítomnosti na folklórnych slávnostiach urobil ako prezident?“ pýtal sa Mečiar sám seba v hodinu a pol trvajúcom prejave. Okrem iného ho obvinil z prebiehania z jedného tábora do druhého iba pre vlastný prospech.

Mečiar žiaril, ako keby jeho strana nemala žiadne problémy. Kauzu s igelitkami, keď milióny strane daroval dôchodca, ktorý na to evidentne nemal, vyhlásil za skončenú. Peniaze musí strana vrátiť, a tak členovia prispievajú extra členskými príspevkami. „Každý, koľko môže,“ odpovedal Mečiar na otázku, aké vysoké bude mimoriadne členské.

Smer by voľby vyhral

Ak by sa parlamentné voľby konali začiatkom októbra, najviac voličov - 44,8 % - by odovzdalo hlas strane Smer-SD. Preferencie Smeru však oproti septembru klesli o takmer dva percentuálne body. Vyplyva to z prieskumu, ktorý na reprezentatívnej vzorke 1 272 respondentov uskutočnil od 1. do 7. októbra Ústav pre výskum verejnej mienky pri Štatistickom ústave SR.

Nárast preferencií oproti minulému mesiacu o takmer dva percentuálne body zaznamenala SDKÚ-DS, ktorú by volilo 13,6 % opýtaných. Prvú trojku voličsky najpopulárnejších strán uzatvára Slovenská národná strana (SNS) s 10,6 % hlasov, ktorá v porovnaní so septembrom stratila 0,4 percentuálneho bodu. Na začiatku októbra by sa na voľbách do Národnej rady SR nezúčastnilo 19,0 % respondentov a ďalších 15,0 % oslovených si nevedelo vybrať žiadnu z politických strán. Aj LS-HZDS s 9,4 % hlasov v porovnaní so septembrovým prieskumom oslabil, a to o 1,2 percentuálneho bodu. Kresťanskodemokratické hnutie (KDH) si mierne polepšilo o 0,1 percentuálneho bodu, v októbri ho volilo 8,5 % opýtaných. Do parlamentu by sa tento mesiac dostala aj SMK, ktorá od septembra získala 1,6 percentuálneho bodu a v súčasnosti má 8,3 percenta sympatizantov.

Podľa výsledkov prieskumu by

Smer-SD obsadil v parlamente 71 stoličiek, SDKÚ-DS by mohla rátať s 21 mandátmi a SNS by voliči dopriali 17 kresiel. LS-HZDS by mala 15 parlamentných stoličiek a po 13 poslaneckých kresiel by získali KDH a SMK. Pre ostatné strany sú parlamentné brány príliš vzdialené už od posledných voľieb v júni 2006.

Prezidentom Gašparovič alebo Radičová?

Ak by sa prezidentské voľby konali v septembri, Ivan Gašparovič by získal podporu 54,3 percenta zúčastnených voličov. Vyplyva to z prieskumu MVK, ktorý sa uskutočnil 22. až 29. septembra na reprezentatívnej vzorke 1 176 oslovených.

Na zvolenie za prezidenta v prvom kole je potrebné získať nadpolovičnú väčšinu platných hlasov oprávnených voličov, nielen zúčastnených. Na voľbách by sa podľa septembrového prieskumu nezúčastnilo 6,4 percenta voličov, ďalších 10,8 percenta respondentov sa nevedelo vyjadriť.

Druhou najsilnejšou kandidátkou je Iveta Radičová, ktorej by svoj hlas odovzdalo 30,2 percenta oslovených. Františka Mikloška by volilo 4,7 percenta respondentov, Zuzana Martináková by získala podporu 4,1 percenta účastníkov prieskumu. Piatym najsilnejším kandidátom s 2,9 percentami je Sergej Kozlík.

... a rozum zostáva stáť

Máme to deväťdesiate výročie vzniku Československej republiky, nuž som si vyhľadal heslo Československo (Česko-Slovensko) v tej slávnej Wikipedii. Táto-pédia na mňa vypľula o krajine, kde bola podľa nej menou Čechoslovák koruna toto: „Československo bolo země v Evropě to existovalo od 1918 dokud ne 1992. V 1938 nacisti Německo převzalo Československo. Po druhé světové válce SSSR držel část východního Československa tak že oni mohli mít okraj s Maďarskem. SSSR také držel části Polska a Rumunsko. Všichni čtyři těchto zemí byl v sovětské sféře vlivu. SSSR si myslel, že toto znamenalo, že oni mohli ujistit se země dělaly co oni chtěli. V roce 1968 SSSR si myslel, že vláda Alexandera Dubček se vzdálil od komunismu a napadnutého Československa.“ Potom nasledovala poznámka, že ide o strojový preklad z anglickej verzie. Nemusel by som si to všimnúť, lebo češtinovi po bokovi nijak nedávali, ale pre sicher to tam uviedli. Text pokračoval: „Na 1. ledna, 1993, Československo mírumilovně rozdělilo se do Česká republika a Slovensko, v čem byl znán jak Rozvod Velvet. Toto bause mírovou revoluci, která byla zbavena starých komunistická diktatura byla volána Sametová revoluce.“

Chcel som sa dozvedieť viac aj o Slovensko, ktoré vzniklo tým Rozvod Velvet: „Slovensko je země s žádným přístupem k oceánu v centrální Evropě. To je ohraničené Rakouskem v jhozápadní, Maďarsko v jihu, Ukrajině na východe, Polsku

na severu a české republice v severozápadu jeho hlavní město je Bratislava. Jiná hlavní města jsou Košice, Banská Bystrica, Žilina, Trenčín, Nitra, Prešov, a Trnava. Slovensko je člen Evropské unie.“

O histórii som sa dozvedel, že „Kelti začali vyrovnat se od roku 450 př.n.l. Mince jmenovaly Biatec reprezentovat první použití psaní ve Slovensku. U otočení tisíciletí, různé germánské kmeny mají rád Quadi a Marcomanni začal předběhnout oblast“. Pokračovali ďalšie peripetie okolo Dunaj rieky. „Niméně, Great Morava byla nejprve v konstantních hádkách s Easternem Francia, a u počátku 10. století, s Magyars kdo přišel z Asie. Magyars porazený Great Morava v 906, předběhl oblast a založil maďarské knížectví, vyplývat pozdější ve vytvoření království Maďarska v roku 1000. Slovák dohody pokračovaly být na severu, zatímco ti maďarštín byl na jihu.“ Po niekoľkých málo obratoch „Slovensko bylo člen Evropské unie protože 1. května 2004“.

Nuž, ak sa strojový preklad ešte trochu zlepši, pri štom výročí Československa sa už normálny prekladateľ nechytí. Leda ak do rómčiny, ak by náhodou strojový preklad do tohto jazyka meškal: „Menšinová Roma populace mluvit verze jazyka cikána a být rozhazován hlavně na východe.“

P. A. F. Ztohohotový

Dnešní Slováci sa viac smejú

Na Slovensku sa rozhodne necíti ako cudzinec. Tohto rodáka z Moravian na východnom Slovensku v novembri minulého roka vymenoval americký prezident George Bush za veľvyslanca na Slovensku. Keďže nie je kariérom, ale politickým veľvyslancom, čaká na výsledok novembrových prezidentských volieb. Ak vyhrá demokrat Barack Obama, možno bude musieť zo svojho postu odísť. O voľbách, sebe a svojej rodine, o Slovensku a Amerike nám porozprával americký veľvyslanec Vincent Obsitnik.

3 Ako sa vám na Slovensku páči?

To je veľký rozdiel byť v súkromnej a verejnej pozícii. Chodievam na Slovensko od 70. rokov. Od roku 1980 som cestoval na Slovensko skoro každý rok a vnímal som aj váš úspešný prechod k demokracii. Ako súkromná osoba som mohol ísť kamkoľvek a nikto ma nepoznal, ale ako veľvyslanec chodím a ľudia ma poznávajú.

3 Ktorá časť Slovenska sa vám najviac páči?

Narodil som sa na východe Slovenska, preto mám špeciálne cítěnie pre východ Slovenska. Ale priateľov máme všade po Slovensku. Myslím si, že všetky časti Slovenska sú unikátne.

technológií. Najstarší tu bol pred tromi mesiacmi. Postupne sem chodia všetci.

3 Kde sa cítite viac doma?

Fakt je, že som vyrastal v USA, takže mojím domovom je USA.

3 Čo je s vašim rodným domom?

Ten originálny dom nestojí. V 80. rokoch ho zbúrali a postavili nový. Ešte tam žijú tí, ktorí odkúpili dom od môjho otca. Letná kuchyňa, myslím si, ešte stojí.

3 Prečo vaši rodičia odišli do Ameriky?

Bol tu ťažký život. Nebolo dosť práce a moji starí rodi-

Radšej som videl stromy ako na mori len vodu. (smiech) Ale námorníctvo som šiel študovať dobrovoľne, bolo tam dobré školenie.

3 Kde všade ste pracovali?

Po škole som päť rokov slúžil na ponorke. Neskôr som pracoval pre IBM asi 30 rokov v rôznych divíziách marketingu, v predaji, rozvoji, manažmente. Cestoval som veľa po svete.

3 Čo ste robili predtým, ako ste prišli na misiu?

Mal som vlastnú firmu, ktorá robila poradenstvo.

3 Ktorá práca sa vám páči viac – biznis alebo funkcia veľvyslanca?

Obidve sú nádherné skúsenosti. Páči sa mi tu. Najprv som mal ísť do Slovinska, ale potešilo ma, že som na Slovensku.

3 Aký je váš denný režim?

Stále pracujem. Vstávam ráno o pol siedmej. Snažím sa prísť do kancelárie o pol ôsmej a tam už mám rôzne povinnosti. Veľa návštev, cestovania, recepcií, večerí. Keď sme sem prišli v decembri, tak sme stihli začiatok plesovej sezóny, čo sa nám páčilo.

3 Čo robíte vo voľnom čase?

Behám, teraz trénujem na košíčky maratón. Bude to môj siedmy maratón a teraz prvýkrát mimo Ameriky. Niekedy hrám tenis alebo squash.

3 Chutí vám slovenská kuchyňa?

Veľmi. Mám rád slepačí vývar s domácimi rezancami, holúbky alebo aj plnenú papriku, určite bryndzové halušky a zamešku (jedlo z kukuričnej kaše).

3 Kto vám tieto slovenské jedlá varí?

Manželka sa ich naučila od mojej mamky.

3 Ste pôvodom Slováč, ktorý však vyrastal v americkom prostredí. Ako vnímate mentalitu Slovákov?

Myslím si, že Slováci sú veľmi podobní Američanom. Tvrdlo pracujú, cenia si svoje rodiny a sú veľmi priateľskí a otvorení, aj Američania sú podobní. Slováci urobili úžasnú prácu, zmenili celú spoločnosť, vybudovali demokraciu so slobodným trhom.

3 Prichádzali ste na Slovensko často. Ako vnímate rozdiely, ktoré vznikli?

Dnešní Slováci sú viac otvorení, viac sa smejú. V 70. a 80. rokoch to tak nebolo. Je v tom veľký rozdiel.

3 Aké sú ďalšie ciele vašej misie?

Bol by som rád, keby Slovensko a ľudia na Slovensku akceptovali a lepšie rozumeli americkej zahraničnej politike a jej dôvodom – prečo robí to, čo robí vo svete. Americká politika je o šírení demokracie, slobody a pomoci ľuďom, ktorí potrebujú pomoc.

3 Čo tu robí vaša manželka?

Študuje slovenčinu; ja rozprávam po slovensky, ale ona nie. Vie trochu po nemecky, jej rodičia sú emigranti z Nemecka. Zaujima sa o adopcie, navštívila zariadenia pre adopcie. Pomáha mi veľmi s recepciami, večerami. Stretáva sa s manželkami iných veľvyslancov.

3 Čo robila manželka pred vašou misiou?

Venovala sa rodine, máme štyroch synov, čo je ťažké. Predtým, ako sme sa vzali, bola učiteľkou na základnej škole. Potom ostala doma a starala sa o synov.

3 A čo vaše deti?

Naši štyria synovia majú od 38 do 45 rokov. Najstarší je veterinár a jeho manželka tiež, majú päť detí. Ostatní sú elektroinžinieri. Sú zapojení do high-tech

čia emigrovali v roku 1895. Môj otec sa narodil v USA v roku 1901 v Pensylvánii a potom sa vrátil späť na Slovensko a vyrastal tu. Keď sa oženil, odišiel do USA za prácou. Robil v bani.

3 Aké boli začiatky v USA?

Presťahovali sme sa do domu môjho strýka a tety, tam sme žili šesť mesiacov. Potom otec kúpil malý dom. Život nebol ľahký, nebol tam vodovod, kanalizácia a dom bol malý. V tom čase sa mama starala o rodinu a vzala do opatery dvoch ľudí. Varila pre všetkých, prala všetkým denne šaty. Otec bol baníkom. Mám dvoch bratov a sestry.

3 Najprv ste boli v námorníctve, no potom ste študovali ekonomický odbor, čo sa stalo, že ste zmenili svoje zameranie?

Koniec protihabsburských povstaní v Uhorsku

Tohoročný osmičkový rok pripomína aj iné výročia než len tie, ktoré sa odohrali v dvadsiatom storočí. Nejde len o revolučný rok 1848 a s ním spojený vznik prvej Slovenskej národnej rady, ale aj tristo rokov bitky pri Trenčíne, ktorá vlastne znamenala nielen koniec kurucov, ale aj stavovských povstaní proti Habsburgovcom v Uhorsku. Niet divu, že v povedomí verejnosti takéto výročia veľmi nerezonujú. Dlhو sme sa držali toho, že nemáme žiadnu históriu, veľmi negatívne v tomto smere pôsobili inak brilantné eseje Vlada Mináča „Dúchanie do pahrieb“, alebo „Zobrané spory Jozefa Miloslava Hurbana“. Svoje v tom urobila najmä ich obľuba u učiteľiek. K tomu musíme pridať aj oficiálnu tendenciu, ktorá trvala dlhé roky, že sme mali vyľudnené dejiny a zároveň sme akosi rezignovali na slovenský podiel na spoločných uhorských dejinách. Prítom sme verili, že naše dejiny začínajú národným obrozením, v horšom prípade štúrovskou generáciou.

VOJTECH ČELKO

Slová piesne „Neďaleko od Trenčína...“ dali názov Pamätnici k 300. výročiu bitky pri Trenčianskej Turnej, ktorú vydala obec Trenčianska Turná a Vojenský historický ústav v Bratislave. Obsahuje osemnásť štúdií slovenských a maďarských historikov, ktoré sa vracajú k pohnutým udalostiam 17. a začiatku 18. storočia. Pričom nešlo o nejakú regionálnu udalosť. Stavovské povstania v Uhorsku zohrali vo svojej dobe významnú úlohu aj na šachovnici európskej politiky.

Sedemnásť storočie v slovenských dejinách možno označiť slovami historika Vladimíra Segeša ako „storočie ťaživého nepokoja“. Od čias, keď sa na uhorský trón dostal Ferdinand I. Habsburský (1526-1564), prebiehal zápas o moc medzi časťou uhorskej šľachty a habsburskými panovníkmi. V 17. storočí sa tento zápas premietol do viacerých stavovských povstaní: Štefana Bočkaja (1604-1606), Gabriela Betlena (1619-1626), Juraja I. Rákociho (1644-1645), Imricha Tököli-

ho (1678-1685), Františka II. Rákociho (1703-1711). Povstania sledovali takmer výlučne ciele uhorskej, v jej rámci i etnickej slovenskej šľachty a osobné záujmy ich vodcov. Obvykle boli prezentované ako boj za náboženskú slobodu a odstránenie mocenských vplyvov cudzích panovníkov, ktorí nedodržovali uhorské zákony a nebránili dostatočne Uhorsko pred Osmanskou ríšou. Avšak práve v ozbrojenom boji proti panovníkovi povstanci vždy počítali aj s vojenskou pomocou Osmanskej ríše.

Cisárovi Leopoldovi I. (1640-1705) sa podarilo za pomoci poľského kráľa Jána Sobieskeho v roku 1683 poraziť osmanské vojská pri Viedni a to zásadne zmenilo mocenskú situáciu v strednej Európe. Habsburgovci sa presadili v Uhorsku, zanikla samostatnosť Sedmohradska, ktoré bolo pripojené k habsburskej monarchii. Uhorský snem v októbri 1687 prijal zákon o dedičstve svätostefanskej koruny v habsburskom rode a zrušil článok Zlatej buly Ondreja II. z roku 1222 o práve šľachty na ozbrojený

odpor voči panovníkovi v prípade obmedzovania alebo porušovania šľachtických slobôd. Urychlila sa rekatolizácia a nastali ďalšie nové politické skutočnosti.

Mier s Francúzskom roku 1697 umožnil sústredenie habsburských vojsk proti Osmanskej ríši a definitívnu porážku osmanských vojsk na území Uhorska. Zásľuhu na tom malo víťazstvo armády pri Zente pod vedením najschopnejšieho stratéga v službách Habsburgovcov, francúzskeho princa Eugena Savojského. Uhorská šľachta nebola spokojná aj s následným karlovackým mierom, lebo na mierových rokovaníach nebol prítomný ani jeden politický predstaviteľ Uhorska. V roku 1700 začala vojna o španielske dedičstvo. Postoj dvora k Uhorsku a neriešenie takmer hospodárskeho krachu celého štátu spôsobili, že väčšina obyvateľstva stratila dôveru k cisárovi. Poddaní boli nespokojní s enormným zaťažením daňami, s povinnosťami voči vojsku, aj so správaním nemeckých dôstojníkov a rôznych komisárov. Nespokojní boli aj magnáti a zemani, najmä s ekonomickým znevýhodňovaním zo strany Viedne, uprednostňovaním cudzej šľachty. Tak sa vytváral zárodok šľachtickej opozície, ktorá sa zaoberala myšlienkou samostatného Uhorska.

Na čelo nového odporu proti legálnemu panovníkovi z habsburského rodu, hoci to už uhorské zákony neumožňovali, sa v roku 1703 postavil Mikuláš Berčeni a František II. Rákoci. Keď vpadli do Uhorska zo Sedmohradska, s nadšením sa k nim pridávala nielen nižšia šľachta, ale najmä poddaní v nádeji, že konečne sa zlepši ich postavenie. V júli 1704 bol František Rákoci zvolený za sedmohradské knieža. Aby si zabezpečil podporu evanjelikov a kalvinov, proklamoval ešte na začiatku povstania náboženskú slobodu. Jej súčasťou bola aj reštitúcia kostolov všade tam, kde protestanti boli vo väčšine. Popredný slovenský vzdelanec Daniel Krman sa stal biskupom Preddunajského dištriktu.

V roku 1706 mala kurucká armáda 52-tisíc jazdcov a 27-tisíc pešiakov. Pokračovanie vo vojne napriek príslubu mierových rokovaní vyvolalo sklamanie v krajine. Prídružovala sa aj prehľujúca hospodárska kríza, ktorá postihla celé územie ovládané povstalcami. Do značnej miery ju spôsobila zlá ekonomická politika povstalcov. Rákoci a ďalší povstaleckí vodcovia sa s opozičným hnutím vysporiadali na povstaleckom sneme v Ónode. Tam došlo k vražde vyslancov turčianskej stolice. Ostatní prítomní boli zastrešení a bez väčších protestov odhlasovali detronizáciu Habsburgovcov.

Situácia cisára a jeho spojencov vo vojne o španielske dedičstvo sa v roku 1707 zlepšila, Vojenská rada vo Viedni mohla na rok 1708 poskytnúť veliteľovi cisárskych vojsk v Uhorsku Siebertovi Heisterovi niekoľko nových plukov, aby zlomil kurucký odboj.

Dňa 3. augusta 1708 sa pri Trenčíne odohrala bitka, ktorá rozhodla o osude Rákociho odboja. Generál Heister a Ján Pálfi so silami o polovicu slabšími uštedrili kuruckej armáde krutú porážku, z ktorej sa už povstanci nikdy nespamätali. Pri Trenčíne bola porazená najkvalitnejšia kurucká armáda, ktorej budovaniu venoval František II. Rákoci veľkú pozornosť. Zahynulo tu asi tritisíc kuruckých vojakov a okolo štyristo vojakov a dvadsaťpäť dôstojníkov bolo zajatých, čo znamenalo dvadsaťpercentnú stratu. Rákoci prišiel o celé svoje delostrelectvo. Ale najhoršie bolo, že celé kurucké pluky boli rozprášené a už nikdy sa pod jeho zástavou nestretli. Porážka mala

DŇA 1. MÁJA 1711 KURUCI KAPITULOVALI A ZLOŽILI ZÁSTAVY NA MAJTĚNSKOM POLI
KNEŽA FRANTIŠEK II. RÁKOCI (RÁKOCZI)

nenapraviteľný negatívny morálny dosah a v zásadnej miere prispela k rýchlemu úpadku kuruckého hnutia. Viacerí vojenski velitelia povstalcov aj so svojimi jednotkami prešli na stranu cisárov. Tri mesiace po bitke boli povstalci vytlačení zo západného a z časti stredného Slovenska. Stratili hospodársky dôležitú oblasť banských miest, ktorá bola zdrojom príjmov z drahých kovov, a v ktorej bola sústredená i významná časť zbrojnej produkcie.

Rákociho povstanie bolo ukončené podpisom satmárskoho mieru 29. apríla 1711. Hlavný vyjednávač Ján Pálfi sa presadením veľkorysých mierových podmienok postaral o trvalé zmierenie. Povstanie Františka II. Rákociho bolo najvýznamnejším protihabsburským odbojom v Uhorsku. Dĺžkou trvania, početnosťou povstaleckej armády, širokými zahranično-politickými stykmi, ale aj množstvom obetí, výškou materiálnych škôd a devastáciou celých krajov prekonalo všetky predchádzajúce povstania. Odhaduje sa, že povstanie si vyžiadalo na území Slovenska osemdesiat tisíc obetí, čo bola takmer desatina z celkového počtu obyvateľstva.

Satmársky mier skončil obdobie nepokojov a protihabsburských stavovských povstaní. Uhorské stavy rezignovali na ozbrojený odpor, na druhej strane Viedeň uznala ich stavovské slobody a rešpektovala osobitné postavenie krajiny v rámci habsburskej monarchie. Krajina sa zbavila trvalej krízy vo vzťahoch medzi dvorom a stavmi, čím sa zabezpečilo dlhé obdobie vnútornej stability.

František II. Rákoci, Mikuláš Berčeni a niekoľko desiatok ich najvernejších prívržencov neprijalo ponuku na zmierenie ani amnestiu. Zotrvali nejaký čas v Poľsku, potom prešli do Francúzska. V roku 1717 po uzavretí mieru medzi Habsburgovcami a Francúzskom sa dali do služieb tureckého sultána, kde sa usídlili na pobreží Marmarského mora v mestečku Rodošto, dnes Tekirdag a tam aj ukončili svoju životnú púť. Telesné pozostatky Františka II. Rákociho a Mikuláša Berčeniho boli v roku 1906 prevezené z Osmanskej ríše a uložené v Dóme sv. Alžbety v Košiciach.

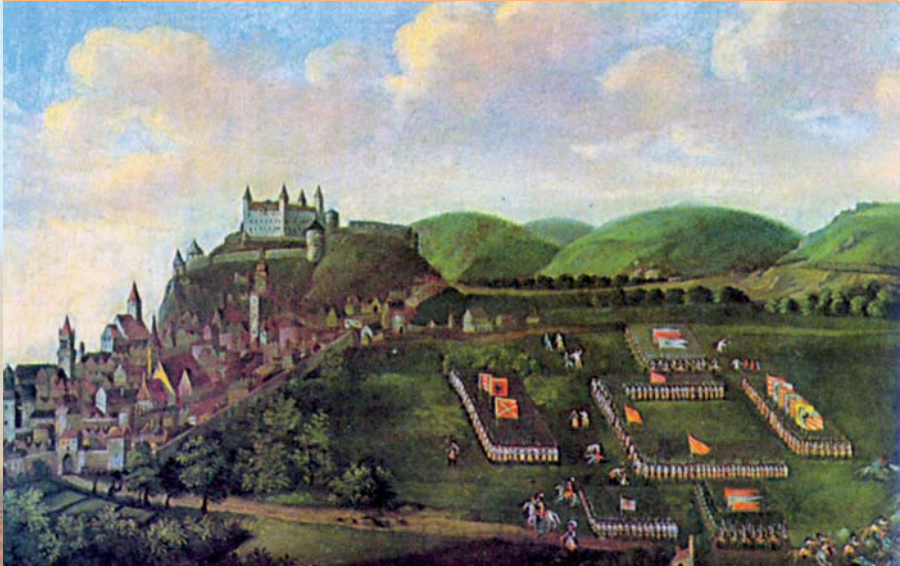
Trenčiansky historik Vlastimil Hábl v štúdiu uverejnenej v Pamätnici vyslovil názor, že aj keď satmársky

mier v roku 1711 ukončil boje, mesto Trenčín a jeho obyvatelia sa zo škôd a útrap, ktoré utrpeli vojnovými udalosťami rokov 1704-1708, už nespamätali. I keď nie všetko tým bolo zapríčinené, ale do veľkej miery bola podlomená životná sila mesta a až do konca habsburskej monarchie už mesto Trenčín nehralo vo vojenských ani politických dejinách Uhorska niekdajšiu významnú úlohu.

Štúdia ďalšieho trenčianskeho historika Mojmiru Hložu opisuje snahu o postavenie pamätníka Františkovi II. Rákocimu na mieste, kde sa odohrala rozhodujúca bitka medzi povstaleckými a cisárskymi vojskami. Aj keď boli rôzne snahy, podarilo sa až k 275. výročiu bitky v roku 1983 osadiť kamenný epitaf. O päť rokov neskôr, roku 1988, bola k tejto príležitosti vydaná pamätná medaila, vyrazená v kremnickej mincovni. V oboch prípadoch iniciatívu a realizovanie viedol Mgr. Ladislav Jambor (1932-2005), funkcionár Slovenskej historickej spoločnosti - pobočka Trenčín a predseda Slovenskej numismatickej spoločnosti - pobočka Trenčín.

TRETÍM HUSÁRSKYM PLUKOM ZARADENÝM DO REGULÁRNEJ HABSBUJSKEJ ARMÁDY ROKU 1696 BOL PLUK PAVLA DEÁKA. PODOBNÉ ROVNOŠATY AKO HUSÁR DEÁKOVHO PLUKU MALI AJ CISÁRSKI HUSÁRI V TREŇCIANSKEJ BITKE ROKU 1708 VOJSKO GEN. JURAJA BASTU PORAZILO A AŽ K TRNAVE ZAHŇALO ODDIELY ŠTEFANA BOCKAYA

Literárne blúznenie na Starom Meste

My v Prahe sme síce vedeli, že martinský Mädokýš patrí v poslednom čase k najčulejšie sa hýbajúcim literárnym klubom na Slovensku, ale že sa hýbe až tak krásne, ako to predviedol v tanci s múzou jeho prezident Matej Thomka...

Po strmých schodoch Blues sklepa prezident priviedol do staropražského podzemia impozantný výkvet Mädokýša: čo človek, to osobnosť, laureát a persona grata slovenskej literatúry či pesničkárskej scény. Lebo okrem múzického tanca a preciteneho prednesu poézie a prózy sa toho hmlistého nedeľného októbrového večera v Blues sklepe aj spievalo. Básnik, grafik a predovšetkým pesničkár **Peťo Piatko** je na Slovensku známy svojimi pravidelnými literárno-hudobnými Piatkami s Piat-

tore pod Znievom - centra securitatis to celej slovenskej literárnoklubovej scény, vyhliateľ prvej slovenskej literárnej Diery do sveta, rektor hraškológie, mädomil, knihomil, martinský antikvariátnik, výborný poviedkar s vydanou výbušnou knihou, muž so šatkou na čele a ten, čo mal vlni na Hviezdoslavovom Kubíne otvárací prejav ako prvý literárny klubista v dejinách tohto slávneho podujatia, na ktorom sa kedysi, ako súťažiaci recitátori, spoznali aj Lasica so Satinským... Nemá Ema nemá, čo by dodala. Jurista

Za literárny klub Žiarelka zo Žiaru nad Hronom sa dokázal výrazne nestratiť - medzi mädokýščanmi inak už čiastočne naturalizovaný - **Peter „Kefo“ Šrank**, ajťák, dospelácky aj detský básnik, poviedkar, textár a pesničkár, vydavateľ klubových Žiarelkovín, majiteľ unikátneho textárskeho portálu www.kefoviny.sk. Tohto roku na piešťanskom folkovom festivale Lodenica viedol textársku dielňu. V Blues sklepe, evidentne závidiac tancujúcejmu prezidentovi Thomkovi, si z Mädokýša vypožičal krásnu poetku

PEŤO PIATKO

MÄDOKÝŠ

MÚZA IRENKA VELICHOVÁ

PETER „KEFO“ ŠRANK

kom v martinskom BarMúzeu a čoskoro bude ešte známejší práve dokončovaným druhým CD. Začerstva nám z neho odsypal. Janko Ciger, najimpozantnejšia postava Mädokýšska, veľký nositeľ vízie, majiteľ Literárnej chalúčky v Kláš-

a básnik Peter Staríček, ktorého verše si nechali preložiť aj Francúzi, aby ich mohli predniesť na medzinárodnom festivale Cap à l'Est v Banskej Štiavnici: „... Prísť na svet poutierať stoly.../ ... a dozvedieť sa, čo je samota.“

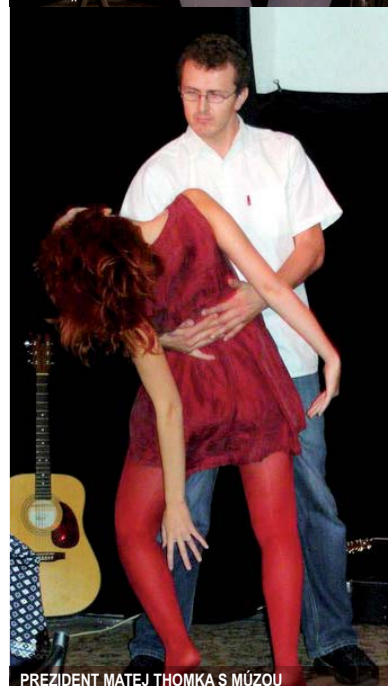
Lenku Antolíkovú, a spoločne s ňou sa zaskvel spevom. V refrénoch sme sa pridávali. Mädokýšska rusovlasá múza so strunistými nohami Irenka Velichová, poetka a čerstvá študentka pražskej DAMU, svoje básne tentoraz nerecitovala, všetky ich vyjadřila tancom. Muži nasucho pregigali. Ale len potajomky, aby ich nevidel prezident.

Inšpiratívny večer. Tešte sa na ten nasledujúci, 16. novembra, opäť v Blues sklepe, s ďalším, tentoraz Spišským literárnym klubom v programe Literárne blúznenie. Účinkovať budú (múzy nevinímajúc): Pavol Garan - Prémia Ceny Ivana Kraska /2008/ za zbierku básní Smrť zahroteným nožom, Radoslav Tomáš - Cena Ivana Kraska /2005/ za zbierku básní Chlapec a pesničkár, blogger - Števo Šanta.

Dušan Malota

(Autor je tajomník

Slovenského literárneho klubu v ČR)

PREZIDENT MATEJ THOMKA S MÚZOU

VYSIELANIE PRE SLOVÁKOV ŽIJÚCICH V ČR

ČRO 1 - RADIOŽURNÁL	utorok	20.05 - 21.00
ČRO 6/RSE	streda	19.15 - 19.30
Regina Praha	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Ústí nad Labem	pondelok, streda	18.45 - 19.00
Plzeň	pondelok, streda piatok	19.45 - 20.00 19.30 - 20.00 zostrih utorokového Radiožurnálu
České Budějovice	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Hradec Králové	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Ostrava	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Brno	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Olomouc	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Sever	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Vysočina	pondelok, streda	19.45 - 20.00

Zničili pri Senci Attilov hrob?

Attila - Bič boží, legendárny vodca Hunov, mal byť podľa legendy pochovaný na sútoku riek a jeho hrob mal byť zaliaty vodou. Možno je však všetko inak. Jeho hrob bol možno na južnom Slovensku, kde mu dnes – celkom bez súvislosti s hrobom - stavajú aj sochy. Obyvatelia južného Slovenska však možno ten stáročia hľadaný hrob našli. Ak áno, tak ho rozhodne vyrabovali a zničili.

V médiách sa objavila informácia o objave bezprecedentne bohatého hrobu hunského hodnostára, ktorý niekto urobil pred dvoma rokmi – teraz z neho ponúka artefakty na predaj.

„Medzi najhorúcejších favoritov na označenie nález storočia nesporne pa-

trí zlatý poklad, pochádzajúci pravdepodobne z okolia Senca. Jedinečné zlaté kovanie na sedlo posiate almandínmi, meč s pozlátenou rukoväťou, mužské oblečenie pokryté obdĺžnikovými zlatými plieškami a mnoho ďalších cenností svedčí o tom, že poklad sa skrýval v azda najbohatšom hrobe z obdobia sťahovania národov v celej Karpatskej kotline,“ napísal týždenník Žurnál.

Zástupca riaditeľa Slovenského národného múzea, Archeologického múzea v Bratislave Zdeněk Farkaš potvrdil, že existujú indicie o nezvyčajnom náleze, hrob je však podľa neho v tejto chvíli už takmer určite zničený a nikdy sa nepodarí potvrdiť či vyvrátiť, že išlo o miesto Attilovho posledného odpočinku. „Áno, bolo to ponúknuté, nie celkom oficiálne, trom inštitúciami. A boli k tomu poskytnuté cédečka, na ktorých bolo nafotené niečo, čo očividne pochádza z mimoriadne bohatého hrobu zo sťahovania národov,“ uviedol. Súčasťou nálezu bola aj lebka – „ľudská, deformovaná, v tomto období bolo zvykom, že deťom zväzovali hlavu a ona sa potom zvláštne vyformovala.“

Časť nálezu chceli predať slovenským inštitúciami za 730.000 eur (21 991 980 Sk). Podľa Farkaša by logicky mali byť v hrobe aj ďalšie veci, ak tam napríklad bola predná časť sedla, mala by tam byť aj zadná. „V podstate tam mali byť ešte aj nejaké spony. To, čo my sme videli, nie je kompletne,“ uzatvára.

Slovenské inštitúcie obrovskú sumu na zakúpenie pokladu k dispozícii nemali. „Potom sa to stratilo a po roku sa ponuka na trhu objavila znovu, tentoraz už za 800 000 eur (24,1 milióna Sk),“ povedal. „Prvá informácia bola, že je to z okolia Senca, druhá informácia bola oveľa konkrétnejšia, vedľa Senca je dedina menom Tureň, kde sa stavali rodinné domy. Údajne sa to našlo pri stavbe týchto rodinných domov,“ vysvetlil Farkaš.

Dodáva, že aj keby sa podarilo predmety z hrobu získať, zrejme už ostanú len zaujímavými exponátmi. Keďže sa nepodarilo odborne zadokumentovať miesto nálezu, nedá sa už odhadnúť, ako sa tento mimoriadny hunský veľmož dostal na územie Slovenska, či padol v boji, alebo zomrel prirodzenou smrťou... „Druhá vec je, že to raboval nejaký neznalec, napríklad železné alebo bronzové predmety, ktoré ho nezaujali, tam mohol nechať,“ uzatvára Farkaš. Ak sa hrob našiel pri hlbení základov domu, všetky stopy už podľa neho pohltí betón a otázka, či v zemi pri Senci ležal Attila, ostane navždy nezodpovedaná. (vr)

Slovenskí vysokoškooláci v Česku

Slováci majú stále veľký záujem o štúdium na českých vysokých školách – je ich až okolo pätnásť tisíc a na nejednej fakulte tvoria tretinu poslucháčov. Česko ich láka kvôli atraktivite miest, kvalite univerzít, ale aj ekonomickej výhodnosti a relatívnej blízkosti. Na niektorých univerzitách či fakultách tvoria až jednu tretinu študentov. Za štúdiom okrem súkromných vysokých škôl neplatia, na základe princípu nediskriminácie občanov EÚ študujú za rovnakých podmienok, ako českí študenti, keďže nepožadujú žiadny nadštandard, napríklad prednášky v inom než českom jazyku. Česká legislatíva umožnila toto slovenským študentom dokonca už pred vstupom oboch krajín do Únie a nahradila tak hanebný systém podpory osemdesiatky pregraduálnych a desiatky postgraduálnych študentov v jednom ročníku. Na prednáškach, ale

aj v písomnom prejave môžu používať svoj rodný jazyk. Slovenčinu využívajú na českých univerzitách aj slovenskí pedagógovia.

Na brnianskej Masarykovej univerzite, kde sa ich tento rok zapísalo takmer tisícpäťsto, láka študentov zo Slovenska najviac medicína, ekonomika, právo a informatika. „Sú študenti, ktorí počas celého štúdia používajú slovenčinu, niektorí z nich striedavo dva jazyky. Je to individuálne, čo si zvolia,“ priblížila prorektorka Masarykovej univerzity Ivana Černá.

Používanie rodného jazyka u Slovákov nie je problémom ani na Fakulte jadrovej a fyzikálne inžinierskej ČVUT v Prahe, kde v súčasnosti študuje okolo 30 percent Slovákov. „Vďaka tomu, že idú do zahraničia, si to lepšie rozmyslia, takže k nám chodia kvalitnejší študenti. Občas k nám príde študent, ktorý akoby u nás nemal čo hľadať, ale zo Slovenska sú to kvalitní študenti,“ zhodnotil vedomostné vybavenie Slovákov Jiří Martinčík z tejto fakulty.

„Slovenky tvoria v súčasnosti tretinu poslucháčov aj na Textilnej fakulte Technickej univerzity v Liberci. Záujem je napríklad o návrhárstvo skla a šperkov,“ povedala Ludvika Želinová, referentka pre štúdium a vzdelávanie. Dodala, že češtine sa neprispôsobujú, ale odpovedajú a píšú práce v rodnom jazyku. Žiadny problém v tejto oblasti nemajú ani slovenskí pedagógovia.

Obrovské počty slovenských študentov sú aj na Univerzite Karlovej, predovšetkým na jej lekárske fakultách, ale tiež na právnickej, filozofickej, prírodovedeckej či matematicko-fyzikálnej. Veľká enkláva je na Vysokej škole ekonomickej v Prahe, ale i na celom rade ďalších škôl, vrátane súkromných.

Slovenskí uchádzači sa môžu informovať o možnostiach štúdia v Českej republike, napríklad aj na každoročných študentských trhoch Akadémia a Vapac. Tento rok sa konali v Bratislave od 7. do 9. októbra.

(bk), (lw)

Dni dolnozemskej Slovákov

V prvej polovici októbra sa uskutočnila už tradičná medzinárodná prehľad-

ka Dni Slovákov žijúcich v zahraničí, tentoraz však venovaná Slovákom z Dolnej zeme, teda územia osídleného Slovákami pred štvrttisícročím po vyhnaní Turkov, rozdeleného dnes medzi Maďarsko, Rumunsko, Srbsko a Chorvátsko. Podujatie zorganizoval Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí v spolupráci s Bratislavským a Trnavským samosprávnym krajom.

Uskutočnili sa dva komponované galaprogramy – v Bratislave a Trnave, vystúpenia hudobných skupín, folklórnych a divadelných súborov. Dolnozemskej Slováci sa predstavili aj výstavami obrazov, fotografií, kníh, odevov a ľudovoumeleckej tvorby. V bohatom

programu bola aj dokumentárna výstava venovaná dejinám slovenského divadelníctva na Dolnej zemi a beseda so spisovateľmi a vydavateľmi slovenských kníh v týchto komunitách.

Tohtoročné Dni prebiehali v Bratislave, Senci, Trnave, Piešťanoch a Galante a zúčastnilo sa na nich 130 hostí zo štyroch krajín.

Počas tohtoročných Dni Slovákov žijúcich v zahraničí prijali delegácie z jednotlivých zúčastnených krajín predseda Bratislavského samosprávneho kraja Vladimír Baján, predseda Trnavského samosprávneho kraja Tibor Mikuš a primátor mesta Trnava Štefan Bošnják. Na slávnostný galakonzert sólistov a súborov Slovákov z Dolnej zeme, ktorý sa konal v Divadle Jána Palárika v Trnave zavítal aj podpredseda vlády Slovenskej republiky Dušan Čaplovič, na galaprograme v Bratislave sa zúčastnil predseda Svetového združenia Slovákov v zahraničí Vladimír Skalský.

(vr)

Bol slovenským Chaplinom

V tomto roku sme si pripomenuli desiate výročie od úmrtia významného slovenského herca Jozefa Kronera. Vo svete ho prirovnávali k Chaplinovi. Uznanie mu priniesla rola Tóna Brtku v oskarovom filme Jána Kadára a Elmara Klosa „Obchod na korze“. Najslávnejší z hereckej dynastie Kronerovcov, po celý život balansoval na hranici humoru a tragédie.

MILENA DUŠKOVÁ

Narodil sa v roku 1924 v Staškove pri Čadci. Vyrastal na Kysuciach spolu s jedenástimi súrodencami. Pochádzal síce zo železničiarkej rodiny, ale

ochotníckej činnosti. Talent rozvíjal spočiatku na doskách ochotníckych divadiel. Prvý profesionálny angažmán získal v Slovenskom komornom divadle

Vidiečan

Do hlavného mesta odišiel ako tridsaťtriročný. Na úspech si však musel počkať. Rozmaznané bratislavské publikum ho spočiatku považovalo za vidieckeho začiatočníka. Objavoval sa len v epizódnych úlohách. Prelomovou bola až postava doktora Galéna v Čapkovej „Bielej nemoci“, do ktorej ho obsadil režisér Jozef Budský. Úspech zožala i nasledovná spolupráca s Karlom Zacharom. Postupom času sa Kronerovi stali osudné komédie, ktoré zdôrazňovali veľkosť malých ľudí. Okrem preslávneného „Obchodu

bola to rozvetvená herecká dynastia, keďže sa v nej v niekoľkých generáciách vyskytlo osem hercov.

Prirovnávajú ho k Werichovi

Už rodičia boli ochotnícki divadelníci. Herectvu sa venovali aj bratia Ľudovít a Ján aj manželka Terézia. Jozef Kroner nikdy herectvo neštudoval na akadémii. Jeho mottom bolo: „Nenávidím slávu“. Pôvodne začal pracovať ako kreslič v Považských strojárňach v Považskej Bystrici, ale už od detstva sa venoval

v Martine v období 1948 a od roku 1956 bol členom činohry Slovenského národného divadla. Vo filme debutoval veľmi skoro, prvú výraznejšiu postavu, krajčírka Sásika, dostal vo filme „Štvorylka“. V tomto filme naplno prejavil svoj nevšedný dar prirodzenej, hravej komiky. Herectvo Jozefa Kronera prirovnávajú k herectvu Jana Wericha. Rovnako totiž vnášal do svojich postáv rozmer človečenstva, s pochopením pre slabôstky, ale aj s dávkou sedliackej múdrosti a nadhľadu. Majstrovsky sa pohyboval medzi humorom a tragikou. Počas martinskej éry nakrútil päť filmov.

na korze“ zažiaril v muzikáli „Fidlikant na streche“. Napriek tomu, že to bola jeho jediná muzikálová úloha, predstavenie malo deväťdesiat úspešných repríz. Operetná diva Gizela Veclová si spomína na túto nezabudnuteľnú spoluprácu. „Po korepetíciách jednotlivcov sa ešte súbor zišiel pri stole s textom a notami, aby sme prešli celú hru. Keď sa blížila chvíľa, keď mal Kroner spievať úvodnú pieseň Nech tak groše raz mám, chvel sa trémou. Sedela som vedľa neho, pošepol mi: ‚Bojím sa spievať.‘ Ja mu na to: ‚Zober si noty Jožko.‘ On mi šepká: ‚A načo mi budú, keď sa v nich nevyznám?‘ Vzala som ho

...V OBCHODE NA KORZE

...AKO VÁŠNIVÝ RYBÁR

...V LÚDOCH Z MARINGOTIEK

za ruku, aby sa nebál. Napokon spieval z textovej knihy, kde mal nad textom nakreslené rôzne znaky. Pri vyššej polohe spevu šípky smerom hore, pri nižšej polohe zase smerom dolu. Boli to akési hieroglyfy, ale on sa v tom zorientoval. Napokon, mal výborný sluch, perfektný cit pre rytmus a jedinečný prednes. Na scéne spieval všetky hudobné čísla strhujúco.“

Film a televízia

Svetové uznanie priniesla Kronerovi hlavná úloha Tóna Brtka vo filme Jána Kadára a Elmara Klosa „Obchod na korze“ (1965). Tragický príbeh z obdobia Slovenského štátu a arizácie židovského majetku v roku 1966 ocenili Oscarom. Sošku za herecký výkon získal na iných medzinárodných fórach. Bol držiteľom zvláštneho uznania z filmového festivalu v Cannes, Striebornej sirény zo Sorrenta, či Zlatej ruže zo Sofie. Americkí kritici ho radi prirovnávali k Chaplinovi, pre jeho schopnosť zrozumiteľne rozprávať o tragikomickom osude obyčajného človeka. Na celý život mu prischla postava Kubu v adaptácii Hollého poviedky. Dokonca tvrdil, že sa mu veľmi podobala. „Hlásim sa k nemu, aj keď sa niektorí čudujú, ako sa môžem toľký čas stotožňovať s týmto hlúpyim človečikom. Musím sa ho zastať, on nie je hlúpy, je len prostučký, ale duša čistá a úprimná,“ vyhlásil raz. Medzi postavy, ktoré patria k jeho vrcholom patrí Martin Pichanda z Jakubiskovej „Tisícročnej včely“. Keď ju v roku 1983 nakrúcali, bol už zrelý hercom, mal 53 rokov a za sebou množstvo postáv. Hlas Jozefa Kronera sa hlboko vryl do uší mnohých generácií detí. Nahovoril množstvo nezabudnuteľných kreslených postavičiek, Kubka s Matkom, Motýľa Emanuela, Kremienka a Chocholúšika. Raz si ako hosť redakcie časopisu Film a divadlo spomínal na príhodu s malým chlapcom. „V staničnej reštaurácii akurát rozhlas po drôte vysielal ním interpretovanú podvečernú rozprávku pre deti. Chlapec sa postavil, prišiel bližšie, položil

si hlavičku na reštauračný stolík a započúval sa do známeho hlasu. Nakoniec obrátil veľké oči dohora a opýtal sa: Ujo, ty si rádio?“

Vášnivý rybár

„Nemusíš byť najlepšia a slávna, stačí, keď budeš takou šťoukou v rybníku, ktorá občas rozčerí vody,“ spomína si na jeden z otcových výrokov Zuzana Kronerová. Apropó, ryby boli jeho veľkou láskou. S udicou v ruke trávil všetky voľné chvíle. Najčastejšie na rodných Kysuciach pri Váhu. Sám si vyrábal mušky a napísal aj dve poviedkové knižky „Herec na udici“ a „Herec nielen na udici“. Aj počas filmovania „Obchodu na korze“ v Sabinove sa venoval tejto svojej záľube. Chodil na pstruhy. Herečka Jiřina Bohdalová, ktorá sa s Jozefom Kronerom zblížila počas nakrúcania celoštátneho Silvestra 1969, kde jej robil partnera spolu s Jozefom Dvořákom, si spomína: „O tom, že je vášnivý rybár a vládci sa s udicami kdesi po Dunaji a je špecialista na hlavátky, sme vedeli všetci. Raz som ho pozvala k nám domov a aby neprišiel len tak na kávu, pripravila som mu prekvapenie. Zišiel sa u mňa s ďalším veľkým rybárom pred Bohom Janom Werichom. Ani som ho nemusela veľmi prehovárať, Kronera si veľmi vážil. Škoda len, že len čo sa pozdravili, bola som v byte zbytočná. Ti dvaja sa predhánali v odbornostiach rybárskeho cechu a ani ruky im nestačili na to, aké veľké kusy už ulovili,“ spomínala Jiřina Bohdalová. Jednu z rybačiek v Slovenskom raji neďaleko Hnilca opisuje v monografii o Jozefovi Kronerovi Oldo Hlaváček. „V malom rybníku nahodili sme červov čo najďalej od brehu, tam kde sa dali tušiť kapry. Okrem nás nebolo pri vode ani vtáčika-letáčka. Pohodička, kým prevrátíme krigeľ do hrdla, hádam nič nezmysle. Krčma bola akurátna, chlapi v nej ako sa patrí - smutní, smädní. Keď zbadali Joža, neboli si istí, či to už vošlo delírium, alebo je to živý Kroner. Takéto spamätávanie

v dedinskej krčme je čosi ako stvorenie sveta. Sprvoti nebolo ničoho. Ani svetla, ani vzduchu. Potom prišlo slnko, za ním vodka a konečne prvé slová To je on! O chvíľu sme si potykali aj s podobizňou prezidenta. Zajatie musel napokon odkliať Jožo. „Fero, ty si najmocnejší chlap na svete. Ty máš hrať vo filmoch a nie ja! Pochop, musíme odísť, máme nahodené. Vieš, Fero, ako ryba skuvíňa, keď ju za škraňu ťahá trojhák? Však by si to ani ty nevydržal. Jánošík to okúsil a do smiechu mu nebolo. Ryby nás volajú.“ Po tomto prejave ho Fero pustil z objatia. Prevrátil krigeľ piva do otvoru, kde kedysi bývali zuby a so smútkom v očiach povedal: „Prisahaj, že sa vrátiš. Chod!“

Javisko opustil zo vzdoru

Do dôchodku odišiel Jozef Kroner na herca príliš skoro. A bolo to zo vzdoru. Nedokázal sa zmieriť s tým, že ho za posledné dve sezóny v divadle neobsadili. Veľmi túžil zahrať si v inscenácii „Stará dobrá kapela“. No v Hubačovej hre režisér Juraj Haspra pre neho postavu nemal. Podal výpoveď, v ktorej napísal: „Pri všetkej skromnosti, dovoľm si tvrdiť, že by sa pre mňa, herca na vrchole tvorivých síl a plného chuti pracovať, našla primeraná rola. Dúfal som márne.“ Do roku 1984, keď zavesil divadlo na klínce, odohral na javisku 101 postáv. Slušná bilancia. Spoliehal sa, že ho na dôchodku zachráni film. Nakrútil 30 filmov a inscenácií. „Zabuchol som dvere na divadle a myslel si, že budem nakrúcať. Lenže tresk plesk o pár rokov prestal slovenský film existovať a ja som ostal v čudnom vákuu,“ ťažko si v jednom z rozhovorov Jozef Kroner. Aj jeho, rovnako ako ostatných kolegov, postihla kríza slovenského filmu. Filmografiu uzatvoril v roku 1996 televízny film režiséra Jara Riháka „Smutný valčík“. Zahral si starého fotografa, ktorý už nevie ani zaostriť. O dva roky potom, vo veku nedožitých 74 rokov, 12. marca 1998 v Bratislave zomrel. Jeho herectvo však naďalej strháva diváka do vytrženia. Nový Chaplin slovenského filmu sa zatiaľ nenarodil.

...V TISÍČROČNEJ VČELE

...AKO FIDLÍKANT

...S DCEROU ZUZANOU

Volby a iné starosti

Keď na poslednú chvíľu pred konečným termínom odovzdávam tento rukopis do redakcie, ostáva iba niekoľko hodín do posledného stretnutia prezidentských kandidátov pred televíznymi kamerami v USA a necelé tri týždne do volieb. Nemienim sa však dnes zaoberať voľbami amerických prezidentov, hoci pripúšťam, že i nám, tisíce kilometrov vzdialeným, možno ovplyvnia životy viac, než nadchádzajúce „malé“ (ale nie bezvýznamné) voľby v Česku, či prezidentské na Slovensku. Nebudem ani špekulovať o výsledku - keď toto čítate, je v Amerike iba pár dní do volieb a u nás krátko po nich.

SNIMKA ARCHÍV

Ja sa dnes mienim zaoberať malými starosťami, na ktoré ale väčšina ľudí, malých i veľkých, po celom svete myslí s obavami a oveľa viac než na to, kto bude prezidentom Spojených štátov amerických. Chápem to, svetová hospodárska situácia ohrozuje každodennú existenciu prostých ľudí cel-

kom bezprostredne – prácu, potravu, bývanie, zdravie i celoživotné úspory, ktoré mali azda slúžiť čomusi lepšiemu?

Prostí ľudia predsa tú situáciu nezapríčinili, len sa spoliehali na životné istoty, postavené na sľuboch a ako sa ukázalo pochybných zárukách bánk, pevných ako skala. Jedna z tých „skál“, britská hypotečná banka Northern Rock, čo po slovensky znamená „Severná skala“ sa zrútila v Európe medzi prvými, hoci netreba zabúdať, že k prvým a najväčším pádom, ktoré sa potom začali šíriť do sveta, došlo práve v USA – nielen dediny, ale celý glóbus je od nich závislý. Dovolím si drzo predpovedať, že zatiaľ, čo nemusí byť príliš vzdialené.

Aj v najslabodnejšom kapitalizme sa človek skôr, či neskôr musí začať pýtať na vládnú finančnú politiku. Vláda a orgány štátu by predsa mali situáciu sledovať, predvídať vývoj a prijať nutné opatrenia. To

je súčasťou politickej zodpovednosti a malo by včas zabrániť rozrastaniu strát, ktoré, ako vidno, sa nakoniec i tak musia zastaviť vynaložením biliónov a triliónov pozbieraných od daňových poplatníkov, teda od tých prostých ľudí.

No a sme zas pri tej vzdialenej a ne-dôležitej starosti o to, kto bude prezidentom USA, zatiaľ teda najmocnejším politikom aspoň západného sveta, vrátane väčšiny Európy. Čítal a počul som argumenty hospodárskych a finančných expertov, ktorí sa domnievajú, že ten súčasný prezident, ktorý bol v úrade už takmer osem rokov, mohol, na základe informácií a expertíz, ktoré mal k dispozícii, zasiahnuť oveľa skôr a inak, čo by bolo bývalo efektívnejšie i lacnejšie. Niektorí tvrdia, že za tých 700 biliónov dolárov daní, zaplatených americkými občanmi, by sa bola dala riešiť bieda najubohejších ľudí na väčšine zemegule.

Jedovaté, ale nie luhárske, ani komunistické jazyky poukazujú aj na súvislosti s útokom na Irak, či na tvrdohlavú americkú podporu „nezávislosti“ Kosova a členstva Gruzínska v NATO. Všetko to má súvislosť s kontrolou ťažby, prepravy a cien ropy a to je strategickým záujmom (nielen, ale hlavne) USA a ich súčasného prezidenta a viceprezidenta, ktorí obaja majú svoje súkromné majetky vo veľkej miere práve z týchto zdrojov.

Poukážem na záver, že Európania riešia svoju časť tohoto „importovaného“ problému ináč a lacnejšie než USA. Zhruba podľa návrhu britského premiéra Gordona Browna sa krajiny Eurozóny chystajú poskytnúť krachujúcim bankám rozpočtový kapitál, a záruky ďalšieho, ak to bude potrebné. Zato ale britský premiér žiada pre štát (dočasne) časť akcií ohrozených bánk (ide o veľké a vplyvné britské Royal Bank of Scotland, HBOS a Lloyds TSB) a minister financií Darling zdôraznil, že štát nemieni banky vlastniť, ale stabilizovať. Päť šéfov prišlo o miesto, všetci vedúci v zadlžených bankách aj o ročné prémie (bežne miliónové v librách, čo je dvojnásobok dolárov). Eurozóna vynaloží dokopy asi dva bilióny €, Británia navyše 800 biliónov £. Počíta sa s tým, že sa po stabilizácii akcie predajú a časť investícií sa skôr, či neskôr vráti do rozpočtu, teda daňovým poplatníkom.

No a vlastne už po odovzdaní tohoto textu sa zdá, že sa k 15 štátom Eurozóny pridajú aj ostatní členovia EU.

Egon T. Lánský

fejton

Veľmi dobre a dlhé roky poznám jedného významného českého akademického maliara. Píšem to nie preto, aby som sa vyťahovala, ale preto, že s týmto človekom vskutku nebývala pri akomkoľvek našom stretnutí nuda. Už naše zoznámenie bolo veľmi búrlivé. Keď tento výtvarník získal nejakú významnú medzinárodnú cenu, objednala som sa u neho na rozhovor. Zhodou okolností to bolo v deň mojich narodenín. V redakcii mi na koniec pracovnej doby chystali oslavu, a tak som na rozhovor vyrazila hneď ráno, reku, aby som to mala za sebou. U manželského páru výtvarníkov však bolo nečakane dobre. Prinútili ma zostať na obed a keď

minaného maliara, ktorá ju so zadostučením každému a veľmi podrobne vysvetľovala. Mali v daný večer tiež nejakú návštevu a niečo sa pochopiteľne popilo. Keď návšteva odišla, vybral sa už vtedy veľmi dôstojne vyzerajúci maliar so šedivými vlasmi a bradou, v pyžame vynesť odpadkový kôš. Na dvore domu, v ktorom býval, stretol takto uprostred noci neznáameho človeka, ktorý mu okamžite bol podozrivý, keďže dvor sa obvykle uzamykal. „Čo tu robíte?“ vyhrkol na neho prisne. Človek len niečo bľabotal, že vraj bol u niekoho na návšteve, ale nevedel si spomenúť u koho. Maliar vyžadoval od neho občiansky preukaz. Podozrivý mu ho odmietol dať a dal sa na útek.

Maliar nelenil, vybehol do bytu a zavolať políciu. Tá vskutku pomerne rýchlo prišla. Všetko poprezerali, ale človeka už nebolo. Podakovali teda výtvarníkovi, ktorý celý čas stál vedľa nich v pyžame, a chystali sa odísť. To však umelca, mierne povedané, popudilo, lebo sa mu zdalo, že príslušníci vyvinuli málo energie na hľadanie páchatela (nech už páchal čokoľvek, ale určite niečo páchal!). Trval na tom, aby s ním spísali zápisnicu a pozval ich k sebe do bytu, kde na neho už dlho čakala manželka. Tiež v pyžame. Otrávení policajti rýchlo na papier spísali jednu vetu, aby mu vyhovel. Ovčeneho hosťiteľa sa to hlboko dotklo. Teraz im už striktnejšie

vytkol ich ledabolu prácu, lajdáctvo a vôbec lahostajný prístup k občanom tejto krajiny. Snažili sa ho upokojiť. Manželka tiež. No, aby som to skrátila, napokon sa aj policajti riadne našťvali. Vzali pod pazuchy milého výtvarníka, vyviekli ho do auta a odviezli z jeho vlastného bytu na záchytku. Tak ako bol – v pyžame...

Na druhý deň, keď išla rozčúlená manželka po neho, stretla na schodoch susedku, ktorá jej už dlhé roky liezla na nervy tým, ako servilne sa správala k jej manželovi. Bolo to samé „majstro sem a majstro tam... ja vás tak obdivujem... som hrdá, že žijem s vami pod jednou strechou...“ a podobne. „Ako sa má náš majstro?“ zvolala s nádychom zbožnosti v tvári na umelcovu manželku. „Náš majstro je polonahý na záchytku a ja mu tam nesiem oblečenie!“ tvrdilo striktné na ňu štekla. Bledá a zdesená susedka možno na tom schodisku stojí dodnes.

Keď som sa neskôr s umelcom rozprávala o tomto čarovnom incidente, bez rozpakov a nadšene sa k nemu vrátil: „No, to by si neverila, akí sú na tej záchytku zaujímaví ľudia. Do rána sme sa rozprávali a čudovala by si sa, aké to boli zaujímavé až abstraktné, farbisté a filozofické témy!“ Vymenili sme si s jeho manželkou dlhý pohľad, ale to obligátne „vieme si predstaviť?“ sme si odpustili...

Naďa Vokúšová

Umelec a polícia

sa dozvedeli o mojich narodeninách, vytiahli i vzácne a vynikajúce vína. Slovom, domov som sa dostala neskoro večer a moji kolegovia ma dlho a zbytočne čakali na oslavách (nerozprávali sa so mnou asi týždeň). A tak to bolo s návštevami u nich už navždy. Občas sme tam zašli aj s rodinou, v rámci nedelnej prechádzky, keď ešte boli deti malé, len tak na pol hodinku ich pozrieť. Neskoro večer potom už tradične rozostielali nadšeným deťom spanie na zemi v ateliéri...

Chcem však spomenúť jednu historku, ktorá nás veľmi rozveselila. Počula som ju z rozprávania manželky spo-

Splnili si sen

- stálo ich to životy

Nikde nie je od triumfu k tragédii tak blízko ako na Evereste. Pred dvadsiatimi rokmi štyria Slováci ako prví na svete vyliezli alpským štýlom Boningtonovu cestu v jeho juhozápadnej stene. Všetci však zahynuli. To, čo štyria slovenskí horolezci predviedli na jeseň 1988 v juhozápadnej stene Mount Everestu, bol výkon na hranici ľudských možností. Dušan Becík, Peter Božik, Jaroslav Jaško a Jozef Just ako prví na svete zvládli alpským štýlom, čiže bez budovania táborov a na jeden záťah Boningtonovu cestu v juhozápadnej stene Everestu, pričom Just sa dostal až na hlavný vrchol (8848 m). Od podvečera 17. októbra 1988 po nich niet stopy.

Najstrmšiu stenu najvyššej hory po takmer desaťročí intenzívnych pokusov ako prví zdolali v roku 1975 britskí horolezci. Cestou, ktorá dostala meno po šéfovi výpravy Chrisovi Boningtonovi. Osemnástim Britom pomáhala štyridsať Šerpov a kyslíkové prístroje.

Nápad skúsiť túto cestu moderným štýlom, v malej skupinke, naľahko a bez kyslíka, skrsol v hlavách Jarýka Stejskala a Dušana Becíka v roku 1985 po ich prvom zimnom alpskom výstupe na Čo Oju. „Prišiel čas strčiť do toho nos,“ prítakal im skvelý český horolezec Josef Rakoncaj.

O „Boningtona naľahko“ sa pokúsili Stejskal, Becík, Rakoncaj a Božik počas československej expedície 1987. Jeden pokus a dosť, viac im jej vedúci Ivan Gálffy nedovolil, lebo hlavným, napokon tiež nespĺneným cieľom bol československý prvovýstup.

Ďalší nasledoval o rok už čisto v slovenskom zložení: Becíka a Božika doplnili Jozef Just a Jaroslav Jaško. Výpravu zorganizoval bratislavský klub IAMES a jej šéfom bol Ivan Fiala, ktorý v roku 1971 s Michalom Oro-

linom výstupom na Nanga Parbat (8125 m) zavŕšil vôbec prvý úspech horolezcov z východnej Európy na niektovej z himalájskych osemtisícoviek.

„Mali sme tú najlepšiu výbavu, aká v tom čase vo svete existovala,“ tvrdí Fiala. „Aj podmienky na prípravu boli takmer ideálne, Justa a Jaška sme zamestnali, Becík a Božik dostali posledný mesiac v práci voľno,“ dodáva Jaroslav Orošula, vtedy aj dnes duša klubu IAMES. „Bola to absolútne správna partia na to, aby sa pustila do najväčšieho lezenia, na aké si kedy našinec trúfol,“ myslí si po dvoch desaťročiach Vladimír Launer, jeden z ťahúnov prvej československej výpravy 1984. „Jej výstup doteraz nebol docenený.“

Má to však svoj dôvod: nikto ho neprežil. „Z faktu, že zahynuli, nemožno vyvodzovať, že skúšali nemožné,“ pripomína Stejskal. „Oni si hrozne verili, nepochybovali, že to zvládnu, ak im budú priat' podmienky.“

„Malo by to vyjsť,“ boli posledné slová, ktoré v aerogramе poslal na Slovensko Dušan Becík. Pár dní predtým

s Justom v rámci aklimatizácie priam „vybehol“ na susednú štvrtú najvyššiu osemtisícovku Lhoce (8516 m), na ktorej hlavnom vrchole predtým ani potom žiadny Slovák nestál.

Ako rýchlo vystúpili, tak aj zišli. Dolu ich čakal špalier gratulantov v rôznych rečiach. „Ako na olympiáde,“ poznamenal Becík širokospestrálne vnímajúci, že na tom istom kontinente, v kórejskom Soule, práve prebiehajú olympijské hry. Božik s Jaškom sa vzdali útoku na vrchol Lhoce. Uspokojili sa s tým, že v rámci aklimatizácie strávili v osemtisícovej výške noc. „Nám ide tentoraz o viac, než o zbieranie osemtisícoviek,“ poznamenal matador Božik, ktorý si vysníval, že ak mu budú sily stačiť, pokúsi sa zostupe z Everestu o unikátny traverz prvého a štvrtého vrchu sveta.

Po pár dňoch odpočinku v základnom tábore sa všetci štyria vydali v ústrety výzve svojho srdca, ešte netušiac, že aj v ústrety smrti. Žltý pás, dvestometrovú skalnú bariéru vo výške 8100 – 8300 m, mienili zdolať hneď v prvý deň, ale museli pod ňou bivakovať. Len čo ho prekonal, odpíli si cestu späť. Druhú noc strávili nad Rock Bandom. Ďalšiu, úplne neplánovane, pod južným sedlom.

Nad ním sa sedemnásteho októbra cesty štvorice rozišli. Just, ktorý mal vysilačku, pol druhu hodiny po poľudní hlásil, že dosiahol hlavný vrchol, ale jeho partneri smerujú dolu. O pol šiestej oznámil, že sa všetci štyria spojili, že sú zorientovaní, že zostupujú...

Bola to však posledná jeho relácia. O dve hodiny sa už neozval. Nad Everestom sa spustila víchrica, ktorá zaviala všetky stopy.

„To, čo dosiahli, bol heroický výkon, pravdepodobne najväčší v histórii himalájizmu,“ myslí si Fiala aj s odstupom dvoch desaťročí.

(sm)

SNIMKY: ARCHIV

So známou opernou speváčkou Líviou Ághovou, ktorá je od roku 1988 sólistkou opery Národného divadla v Prahe, sa stretávame pravidelne na mnohých slovenských, či slovensko-českých akciách. Ako ju ocharakterizovať? Je nielen spoľahlivá, profesionálne dokonalá, ale aj veľmi milá. Veselá a krehko ženská. Lívia Ághová pochádza z dedinky Kráľová nad Váhom na juhu Slovenska z maďarskej rodiny. Spev študovala na bratislavskom konzervatóriu. Spievala naozaj rada, a tak sa ocitla v Národnom divadle v Bratislave (tu vytvorila niekoľko veľkých postáv svetového repertoáru - „La Bohème“, „Carmen“, „Don Giovanni“ a neskôr robila záskoky aj v pražskom Národnom divadle, ktorých postupne pribúdalo, až jej v ňom ponúkli v roku 1988 angažmán. Tu svoj repertoár obohatila o ďalšie množstvo rolí českej a svetovej opery. Je laureátkou mnohých speváckych súťaží – napríklad súťaže A. Dvořáka v Karlových Varoch, medzinárodnej speváckej súťaže Pražská jar, či ARD Mníchov. Miluje Mozartovské úlohy, ktoré často stvárňovala práve v Národnom divadle. Rovnako si oblúbila aj hudbu Leoša Janáčka. Ako tvrdí, na Prahu si zvykla veľmi rýchlo i keď sa nového prostredia i trochu obávala. Lívia Ághová pracovala aj s Českou filharmóniou, Orchestrom Paríž, orchestrom BBC a inými telesami. Hostovala na mnohých svetových operných scénach. Pred rokmi začala na popud Eduarda Klezla učiť aj na pražskom Konzervatóriu Jaroslava Ježka. Učenie ju nesmierne bavilo a priviedlo ju i k väčšiemu záujmu o populárnu hudbu. Svojich žiakov si nevie vynachváliť...

Li Bratislava by hostovala ke

NAĎA VOKUŠOVÁ, VLADIMÍR SKALSKÝ

3 Vieme, že ste sa do Prahy dostali náhodou, vlastne ste tu niekoľkokrát „zaskakovali“ v Národnom divadle, až vám v ňom ponúkli angažmán. Cítite sa už dnes viac pražskou umelkyňou než bratislavskou?

Môj domov je teraz v Prahe, takže som viazaná samozrejme viac k tomuto mestu, ako k Bratislave. Ale už keď raz ste „vytrhnutá z koreňov“, nikdy už nie ste doma – vlastne nikde...

3 Ak by ste dostali ponuku na trvalý angažmán v Slovenskom národnom divadle, uvažovali by ste o návrate, alebo ste v Prahe už natoľko zapustili korene, že by ste sa k takému kroku neodhodlali? Nie, neodhodlala. Nie z umeleckých dôvodov, ale skôr preto, že som si zvykla na takzvanú voľnú nohu a nemám potrebu sa nikde viazať. Ale ako hosť v Bratislave - kedykoľvek...

3 Ako často navštevujete Slovensko, či už súkromne alebo pracovne, a čo tam v oblasti svojej profesie najbližšie pripravujete? Párkrát za rok tam navštívim svoju rodinu, väčšinou na sviatky. A každý rok spievam na benefičnom koncerte v Šali - odkiaľ pochádzam - je to vždy na Troch kráľov a výťažok z koncertu ide do Štrkovca pre postihnuté deti. Vždy tam pozvem niekoho zo svojich kolegov, napríklad J. Kundláka, L. Ludhu a iných. Teším sa na to každý rok, ale aj obecenstvo, pre ktoré sa tento koncert stal peknou tradíciou. No a predovšetkým samozrejme deti... Tie sa tešia najviac! Iné plány na Slovensku nemám, ale som otvorená každému dobrému nápadu.

3 V čom v súčasnosti vystupujete tu i v zahraničí a čo je váš najnovší pražský projekt? Momentálne sa venujem predovšetkým koncertnému repertoáru - Stabat mater, Glagolská omša, a tak ďalej, ktoré spievam v Nemecku, v Holandsku, v Španielsku. A v Prahe by som rada uskutočnila koncerty v divadle Broodway s muzikálovým repertoárom a s hosťami.

3 Pred pár rokmi ste nám počas rozhovoru rozprávali o tom, ako veľmi rada a so zaujatím učíte na Konzervatóriu Jaroslava Ježka a že ste sa cezeň začala viac zoznamovať i s populárnou hudbou. Platí to ešte aj dnes? Áno, platí to stále. Mladí speváci – študenti - vás obohatia o nový pohľad na hudbu, o svieži názor, ktorý vás núti premýšľať a nenechá vás zakrmieť. Takže pre mňa to je veľmi zábavné a tiež poučné hobby. A ešte k tomu, keď majú úspechy a spievajú hlavné postavy v muzikáloch, tak je radosť o to väčšia.

3 Pred pár rokmi ste nám počas rozhovoru rozprávali o tom, ako veľmi rada a so zaujatím

učíte na Konzervatóriu Jaroslava Ježka a že ste sa cezeň začala viac zoznamovať i s populárnou hudbou. Platí to ešte aj dnes?

Áno, platí to stále. Mladí speváci – študenti - vás obohatia o nový pohľad na hudbu, o svieži názor, ktorý vás núti premýšľať a nenechá vás zakrmieť. Takže pre mňa to je veľmi zábavné a tiež poučné hobby. A ešte k tomu, keď majú úspechy a spievajú hlavné postavy v muzikáloch, tak je radosť o to väčšia.

Sláve dykoľvek

Naspievali ste i vy sama niečo z „ľahšej“ hudby?

Na CD nie, ale viackrát sa mi naskytla možnosť zaspievať si piesne z muzikálov, hlavne klasických

– „My Fair Lady“, „West Side Story“, „Fantóm opery“. Vždy takú ponuku rada prijmem a s chuťou si zaspievam. Nedávno ma pozval country spevák P. Kocman na svoj koncert, tak sme si zaspievali pár piesní od Beatles - ako duety - bola to veľká zábava...

Patríte k ľuďom, ktorí môžu dnes naozaj kompetentne porovnať operné obecenstvo v Čechách a na Slovensku. Vidíte v tom nejaký rozdiel? Aký je v súčasnosti záujem o vážnu hudbu na oboch brehoch rieky Moravy?

Ja by som obecenstvo neporovnávala. Vážna hudba mala vždy svoje obecenstvo. V dnešnom čase sú ľudia presýtení a ťažšie sa získava nové obecenstvo. Existuje tu veľký zdroj zábavy cez médiá, a preto treba neustále hľadať nové nápady, ktoré priťahujú do divadiel aj inú vekovú skupinu a získajú ďalších poslucháčov. A to je veľmi neľahká úloha.

Teraz trochu z inej misy. Pokiaľ vieme, vaše korene sú zmiešané, patrí k nim i maďarský pôvod. My, Slováci, sme v súčasnosti de jure už v Českej republike národnostná menšina. Pociťujete to v niečom a ako sa pozeráte na vzťah spoločnosti, či už českej alebo slovenskej, k svojim národnostným menšinám? Ako vnímate stratu dvojjazyčnosti u českých detí (vo veľkej miere prestávajú slovenčine rozumieť)?

Korene u nás všetkých sú zmiešané (smeje sa)... sama som mala asi šťastie, nebol mi nikdy dávaný najavo nijaký rozdiel len preto, že som Maďarka. Ale moji priatelia mali rôzne skúsenosti - niekedy dokázateľné, niekedy nie - kvôli tomu, že patria k nejakej menšine. Keďže som od malička bola vychovávaná k tolerancii a veľa cestujem, je pre mňa problém diskriminácie nepochopiteľný. Ľuďi hodnotím podľa určitých morálnych kritérií a nie podľa toho, akú majú národnosť. Inak by som nemohla spolupracovať v Nemecku s Turkom, v Maďarsku so Slovákom a podobne. Myslím si, že inteligentný človek s tým nemá žiadny problém. A čo sa týka českých detí, ktoré už veľmi slovenčine nerozumejú...?! Zato už rozprávajú dobre po anglicky...

Mohli by ste nám povedať pár slov o svojej rodine, o vašom súkromí?

Moje súkromie je tabu. Viem, že ľudí zaujíma súkromný život ostatných, ale pre mňa je to priveľmi intímna vec na to, aby som sa o ňu podelila s tisíckami ďalších...

Čo najradšej robíte, keď práve nespievate alebo neskúšate?

Som vášnivá turistka - najradšej leziem po horách... to je pre mňa najlepšia relaxácia. Ale rada chodím i do kina – na thrillery, komédie alebo prehľadávam antikvariáty, bazáre. Je to ako dobrá detektívka... a vždy vyjednávam (smeje sa), to už je rituál, ktorý k tomu patrí.

Máte ešte nejakú nespĺnenú pracovnú (ale možno i súkromnú) túžbu?

Mám veľa nespĺnených túžob, ale to sa nesmie vysloviť, inak by sa mohli rýchlo splniť - a čo potom...?!

SNIMKA: ARCHIV

Európske hlavné mesto kultúry

Medzinárodná trinásťčlenná komisia na Ministerstve kultúry v Bratislave dňa 9. septembra 2008 vo finálovom druhom kole súťaže po prezentácii miest Prešov, Martin a Nitra rozhodla, že Európskym hlavným mestom kultúry v roku 2013 budú Košice spolu s jedným francúzskym mestom.

Základné údaje o metropole východu uvádzajú, že mesto má rozlohu 242,9 kilometrov štvorcových. K 31. decembru 2007 v nej žilo 234 237 obyvateľov. Na kilometer štvorcový pripadá 964,3 obyvateľov.

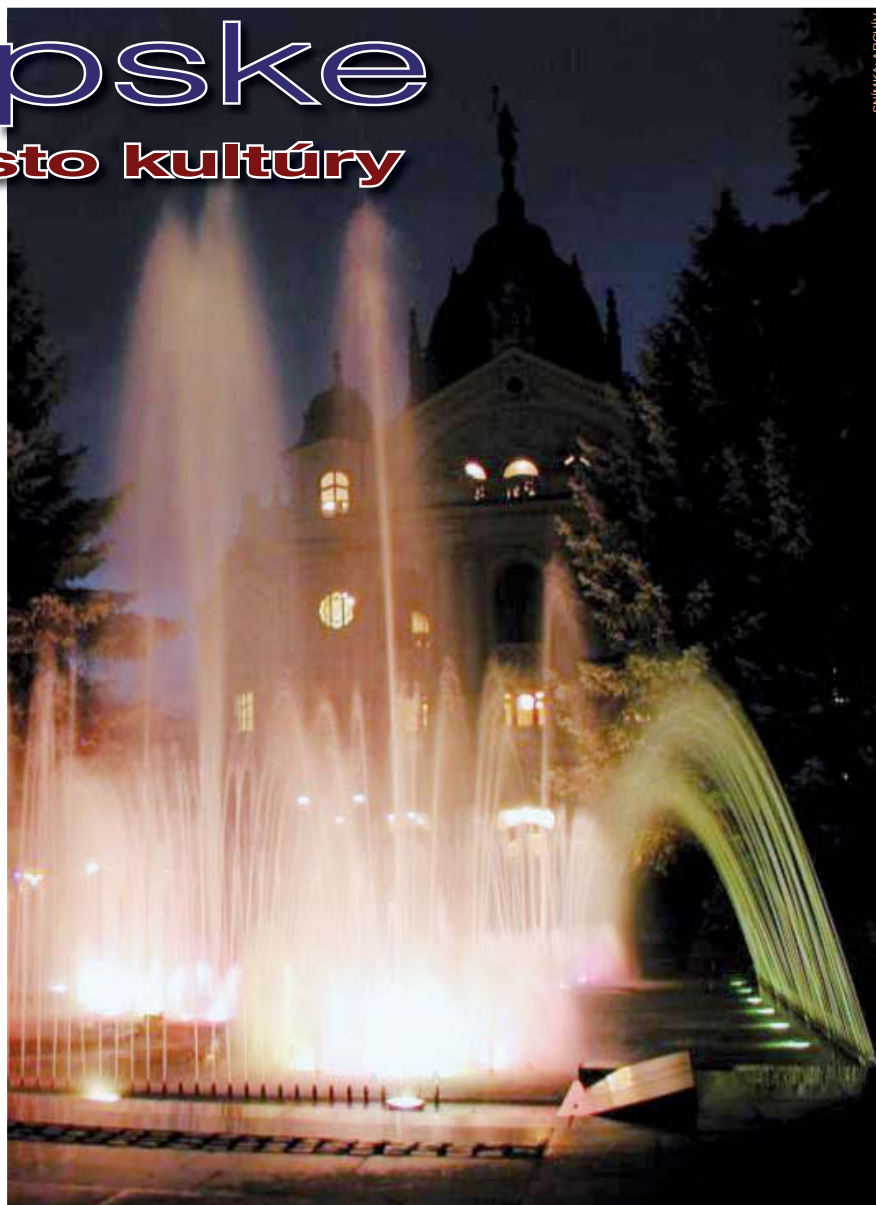
Zdroj kultúrneho vyžitia poskytujú najmä Východoslovenská galéria, Galéria Kopa Design, Slovenské technické múzeum, Východoslovenské múzeum, Múzeum letectva, Múzeum voskových figurín, Múzeum Vojtecha Löfflera s exponátmi umeleckých zbierok.

Športové rozptýlenie záujemcom poskytnú kúpaliská Triton, Ryba-Anička, mestská krytá plaváreň, jazero štrkovisko Barca i lyžiarske svahy a vleky Jahodná, Červený breh a Kavečany. Upútali aj minerálne pramene Gajdovka v bývalých Gajdovských kúpeľoch.

Košice sú však známe predovšetkým pozoruhodnými historickými pamiatkami. Jednou z nich je Dóm sv. Alžbety, postavený v gotickom štýle. Výstavba dómu sa začala okolo roku 1378. Počas stavby sa postupne menil charakter stavby a jej pôdorys. Dnešný výzor si zachováva päťlôďovú dispozíciu s križením hlavnej a priečnej lode s polygonálnym presbyterom. Najbohatší a umelecky najhodnotnejší je severný portál s reliéfom Posledný súd. Pozornosť si zasluhuje hlavný oltár sv. Alžbety i neskorogotický krídlový oltár Navštívenie Panny Márie. V krypte Dómu sú od roku 1906 pochované pozostatky Františka Rákocziho II. Zaujímavá je aj kaplnka sv. Michala. Pochádza zrejme z prvej polovice 14. storočia. Na jej severnej strane v roku 1508 vystavali bočnú loď, ktorú pri jej obnove v rokoch 1902-04 zbúrali. Pri tejto príležitosti do jej vonkajších stien zamurovali 17 starých náhrobných kameňov z bývalého cintorína zo 14.-17. storočia, aby sa tak zachovali pred zničením. Nad dverami do sakristie je umiestnený najstarší erb Košíc.

Rovnako zaujímavou je aj Urbanova veža. Vznikla renesančnou prestavbou pôvodnej gotickej veže z prelomu 14. a 15. storočia. Vo zvonici bol umiestnený vyše 7-tonový zvon sv. Urbana z roku 1557. K ďalšej úprave veže došlo v roku 1775, keď ihlancovú strechu ukončili barokovou cibulou s kovovým križom. V roku 1966 požiar vežu poškodil, zničil zastrešenie a zvony. V rokoch 1967-71 vežu opravili a zničený zvon zreštaurovali.

Upúta aj Dominikánsky kostol, ktorý je najstarším kostolom a zároveň najstarším zachovaným objektom Košíc vôbec. Bol postavený okolo roku 1290. Najstaršou jeho časťou je loď, ktorá je ešte románska.

SNÍMKA ARCHÍV

Svätyňa s oporným systémom a veže sú gotické. V 18. storočí kostol barokovo prestavali. Hlavný oltár znázorňuje Nanebovstúpenie Panny Márie. Kužellovitá veža z roku 1903 má výšku 68 metrov a je tak najvyššou vežou v Košiciach.

Nevšedný zážitok návštevník získa z prehliadky mestskej pamiatkovej rezervácie Košíc. Umelecky a historicky najhodnotnejšie objekty sa nachádzajú okolo pôvodného stredovekého námestia. Historické jadro Košíc tvorí najväčšiu pamiatkovú rezerváciu na Slovensku. Sú tu tiež ďalšie pozoruhodné objekty; napríklad Štátne divadlo, Levočský dom, Andrášiho palác, Župný dom, Immaculata – morový stĺp, Stará radnica, Biskupský palác, Jakabov palác, Csáky-Dezofiho palác, Miklušova väznica, systém mestského opevnenia a ďalšie.

Na svoje si prídu aj priaznivci prírody a cestovného ruchu. V zoologickej záhrade Košice-Kavečany môžu v súčasnosti obdivovať 151 druhov zvierat z piatich kontinentov. Medzi atraktívne a vzácne zvieratá, chované v tunajšej ZOO, patrí medveď hnedý. Odchov päťročiat zapísali do Guinnessovej knihy rekordov.

Upúta aj Botanická záhrada UPJŠ, založená v roku 1950. V súčasnosti sa rozprestiera na ploche 30 hektárov. Návštevníkom je k dispozícii expozícia dekoratívnej a autochtónnej flóry, skleníková expozícia tropickej a subtropickej vegetácie a arborétum.

Raritou je vyhlídková veža Hradová. Stojí v nadmorskej výške 466 m. Z najvyššieho pozorovacieho bodu 16,3 m je široký výhľad do Košickej kotliny a na mesto. V roku 1909 bola na jej mieste postavená Rákocziho rozhľadňa, ktorá bola vysoká 12 m. Stavbu v roku 1919 zbúrali a v roku 1986 tu postavili vyhlídkovú vežu v takej podobe, ako ju poznáme dodnes. Na vrchole Hradovej, neďaleko veže, sa nachádzajú zvyšky hradu. Ten zanikol ešte v 15. storočí, a preto možno vidieť už iba časť jeho múrov.

Raritou je aj úzkorozchodná Detská železnica v Čermeľskej doline. Trať dokončili v roku 1956 a jej celková dĺžka je 4,2 km. Má charakter sezónnej rekreačnej dopravy do začiatku mája do prvej dekády septembra. Celé širšie okolie Čermeľskej doliny je vyhľadávaným centrom pešej turistiky i cykloturistiky.

Anna Papiežová

ŽOFÍN PLNÝ ENERGICKÉHO ŠARMU

Na pražskom Žofíne sa 15. októbra uskutočnila Česko-slovenská konferencia podnikateľiek a manažérok s hrdou číslovkou 1 a krédom „Naše

SNIMKY ARCHÍVU

vízie uskutočňujeme bez hraníc“. Zorganizoval ju Klub manažérok Českej manažerskej asociácie a Top centrum slovenských podnikateľiek, part-

nerom bolo Veľvyslanectvo slovenskej republiky v Prahe, najmä v osobe jednej z iniciátoriek podujatia, obchodnej radkyne Dagmar Matějčkovéj, a tiež Slovensko-český klub. Konferenciu otvorili prvé dámy ČR a SR, panie Lívia Klausová a Silvia Gašparovičová. Po náročnom pracovnom programe nechýbal networking v praxi v podobe večera pri sviečkach, moderovaný Alenou Heribanovou a Janom Rosákom, a to vrátane módnej prehliadky, kde modelky hravo zastúpili samé podnikateľky.

(vs)

TRISDAŤTISÍC NELEGÁLNYCH PÁLENÍC

Na Slovensku je v súčasnosti 136 legálnych páleníc. A pravdepodobne až tridsaťtisíc nelegálnych. Taký je odhad Združenia pestovateľských páleníc Slovenska. Podľa tejto inštitúcie je najviac takýchto páleníc na Záhori, východnom a južnom

Slovensku. „Keď sa pozrieme na mapu, kde sú zaznačené oficiálne registrované pálenice, tak by sme si skoro povedali, že Slováci pijú len na západe, alebo najviac v okolí Trenčína a Trnavy,“ hovorí predseda združenia Jozef Beňo.

Podľa platnej legislatívy môžu legálne pálenice jednému pestovateľovi a jeho domácnosti vypáliť ročne 43 litrov stopercentného alkoholu za zníženú sadzbu dane. Pestovateľ si samozrejme môže vyrobiť aj ďalšiu produkciu, na tento alkohol však už musí uplatniť základnú sadzbu dane. Práve tento limit však podľa Beňa mnohých ľudí motivuje, aby hľadali spôsoby, ako obísť legálnu cestu výroby alkoholu. „To si len myslíme, že pestovateľ zvyšok ovocia vysype niekam do kanála. Takýto človek hľadá spôsob, ako to vypáliť,“ vyjadril sa Beňo.

Pripomína to staré slovenské úslovie, že lekvár je produktom zvrátenej myšlienky, nevypáliť zo všetkých sliviek slivovicu.

(vs)

INFO

- po. 3. 11. o 17.00

Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
VEČER S MÁRIOU KRÁLOVIČOVOU
Večer venovaný populárnej slovenskej herečke. Spojený s výstavou a projekciou televízneho dokumentu o Márii Kráľovičovej
Moderuje: Ada Straková

- od st. 5. 11.

Nostický palác, Maltézske nám. 1, Praha 1
Beno Rothenberg – Magdaléna Robinsonová – Karel Cudlín
IZRAEL OBJEKTÍVMI TROCH GENERÁCIÍ FOTOGRAFOV
Výstava fotografií venovaná 60. výročiu založenia štátu Izrael
Výstava potrvá do 1. 2. 2009

- st. 5. 11. o 19.00

Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
Slovenský jazzový klub
MATÚŠ JAKABČIC TRIO
Koncert populárneho slovenského gitaristu a jeho kapely v zložení:
Matúš Jakabčic – gitara, git. synt.
Juraj Griglák – kontrabas, basová gitara
Oldo Petráš – bicie

- pi. 7. 11. o 19.30

Dejvícké divadlo, Zelená 1084/15a, Praha 6
Viliam Klimáček: **DRAČÍ DOUPĚ**
Fantasy horor o priateľstve a zločine (Svetová premiéra hry)
Hrajú: I. Trojan, D. Novotný, M. Myšička, K. Melišková, K. Issová
Réžia: Karel František Tománek

- so. 8. 11., ne. 9. 11., po. 10. 11. o 20.00

Café Teatr Černá labuť, Na Poříčí 25, Praha 1
ZHASNĚTE LAMPIONY
Hrajú: Tatiana Vilhelmová/ČR a Marián Miezga/SK

- ne. 9. 11. o 18.00

Lucerna, Štěpánská 61, Praha 1
COLLEGIUM MUSICUM
Vystúpenie legendárnej slovenskej kapely v rámci Česko-slovenského festivalu Beat Fest
Skupina vystúpi v zostave:
Marián Varga – klávesy
Fedor Frešo – basová gitara,
František Griglák – gitara, Igor Skovay – bicie

- ut. 11. 11. o 9.00

Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
SLOVENSKÁ POÉZIA A PRÓZA
Od ľudovej slovesnosti po súčasnú modernu
Cyklický komponovaný literárny program pre študentov pražských škôl spojený s prednáškou, ukázkami z diel a besedou

- ut. 11. 11. o 17.00

Galéria SI, Jilská 16, Praha 1
VLADIMÍR MORÁVEK: CO JE ČLOVEK?
Výstava drevených plastík významného slovenského sochára a rezbára

- st. 12. 11. o 17.00

Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
RUDOLF SLOBODA: RUBATO
Prezentácia českého prekladu knihy, ktorý vychádza v nakladateľstve Kalich
Hostia večera: Tereza Boučková, prekladateľka knihy, PhDr. Jana Pátková, Katedra slovakistiky UK v Prahe a Ludvík Vaculík
Moderuje: Tomáš Weiss
Projekcia dokumentu o Rudolfovi Slobodovi

- st. 12. 11. o 19.30

Společenská sála Domu s opatrovateľskou službou, Telč – Staré Mesto
KONCERT PRE VIOLU A HUSLE
Cyklus koncertov Kruhu priateľov hudby Telč
Účinkujú: Věra Binarová a Miriam Rodriguez Brüllová

- št. 13. 11. o 9.00

Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
ROZPRÁVAJEME SI ROZPRÁVKU
Cyklický výchovno-dramatický program pre najmenších žiakov pražských škôl o slovenčine a jednej rozprávke krajiny
Účinkujú: Viera Kučerová a Martin Matejka

- št. 13. 11. o 17.00

Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
ETO VAŠE DELO
Krst publikácie, ktorá vznikla na základe diskusného klubu pripravovaného Slovenským inštitútom
Hostia: Dr. Slavomír Michálek, HU SAV a ďalší

- pi. 14. 11. o 17.30

ECGH – Zlatý dom európskej kultúry, Dr. Stejskala 8, České Budějovice
LADISLAV BIELIK: August 68 v Bratislave
Výstava legendárnych fotografií z ulíc Bratislavy z 21. augusta 1968

- ne. 16. 11. o 20.00

Blues sklep, Liliová 10, Praha 1
LITERÁRNÉ BLŮZNENIE
Druhý z cyklu literárno-hudobných večerov organizova-

ných v spolupráci s českými a slovenskými literárnymi klubmi, tentoraz so Spíšským literárnym klubom
Účinkujú: Pavol Garan, Radoslav Tomáš, Števo Šanta

- po. 17. 11. o 19.00

Kino Světozor, Vodičkova 41, Praha 1
IVETKA A HORA
Distribučná premiéra dokumentárneho filmu režiséra Víta Janečka

- ut. 18. 11. o 17.00

Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
Projekcia filmov z Ústavu pamäti národa
PREŽILI SME GULAG - réžia: Ondrej Krajiňák
V TIENI ČASU - réžia: Tibor Macák
Erika Podlipná: **KOLÁŽ**
Pocta Dominikovi Tatarovi - prezentácia knihy
Podujatie venované 19. výročiu Nežnej revolúcie

- st. 19. 11. o 17.00

Slovenský inštitút, Jilská 16, Praha 1
ANTON BALÁŽ JUBILUJÚCI
Beseda s významným slovenským prozaikom pri príležitosti jeho polokruhých narodenín

- po. 24. 11. – st. 26. 11.

Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
EKOTOPFILM 2008
Tradičná pražská prehliadka najlepších filmov XXXV. Medzinárodného filmového festivalu filmov o trvalo udržateľnom rozvoji
24.-26.11. 9.00-9.45 Projekcia filmov pre malé deti
10.30-11.15 Projekcia pre starších žiakov
12.00-12.45 Projekcia pre študentov
24.11. 18.00-20.00 Projekcia pre dospelých
25.-26.11. 14.00-18.00 Projekcia pre dospelých
Uvádzajú: generálny riaditeľ festivalu Ing. Pavol Lím

- št. 27. 11. o 19.00

Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
PETER CMORIK
Koncert mladého populárneho slovenského speváka, víťaza súťaže Slávik 2007
Vstup len na pozvánky

- od. ut. 28. 11.

Jízárna Pražského hradu,
Pražský hrad – U Prašného mostu 55, Praha 1
ČESKOSLOVENSKO 90
SLOVENSKÝ OBRAZ (Antiobraz)
20. storočie v slovenskom výtvarnom umení
Historicky najväčšia prezentácia moderného slovenského umenia v Českej republike
Kurátorka: Dr. Katarína Bajcurová
Výstava potrvá do 1.3.2009

(Zvýraznené podujatia usporadúva alebo spoluusporadúva Slovensko-český klub, vydavateľ Slovenských dotykov)

Daniela Hivešová-Šilanová

Slovenská a najmä východoslovenská kultúrna obec zaznamenala koncom leta ťažkú stratu. Dvadsiateho šiesteho augusta pod dlhej choroby zomrela známa spisovateľka, pedagogička a dlhoročná šéfredaktorka novín Romano nevo ľil Daniela Hivešová-Šilanová.

Venovala sa deťom, divadlu a žurnalistike. Zmysel pre krásu a umenie ju priviedol na Filozofickú fakultu Univerzity Komenského v Bratislave, kde študovala estetiku a slovenčinu. Od polovice 80-tych rokov sa výrazne angažovala v oblasti rómskej kultúry.

Stála pri zrode Strednej umeleckej školy v Košiciach, kde ako jediná z vyučujúcich hrávala divadlo v pôvodnom rómskom jazyku. S Rómami pracovala intenzívne. Považovala ich za výborných umelcov, poetov i divadelníkov. Bola nadšenou osvetovou pracovníčkou. Venovala sa aj dramaturgii. Bola spoluzakladateľkou ojedinelého rómskeho divadla Romathan v Košiciach. V roku 2006 divadlo uviedlo pôvodnú rozprávku s pesničkami Rozprávky a žartovnica na motívy rozprávky z jej knihy Vtáčatko Koráločka. Pre najmenšie deti režirovala pohybovú rozprávku Kto je na svete naj-

krajší i ďalšie predstavenia Miesto pre Rómov, Ako Boh stvoril Róma a Čierne topánky. Pôsobila ako dramaturgička a scenáristka v Podtatranskom divadle v Spišskej Novej Vsi.

Aktívne sa venovala aj žurnalistike. Svoje prvotiny publikovala v Novom slove pre mladých. Je autorkou rozprávok Zuzankine motýle, Chlapec s čajkou, Vtáčatko Koráločka a Zvonček mužiček. Pre Rómov vytvorila hry Miesto pre Rómov a Veľký primáš Baro. Od roku 1991 pôsobila v Združení Jakhtane-Spolu, ktoré je vydavateľom novín Romano nevo ľil (Rómsky nový list), ktorý aj redigovala. V rámci projektu 1000 žien pre Nobelovu cenu bola v roku 2005 nominovaná na toto prestížne ocenenie ako jedna z dvoch Sloveniek.

Anna Papiežová

Uplynulo viac ako šesť desaťročí od ukončenia druhej svetovej vojny, najväčšej tragédie v novodobých dejinách ľudstva. Napriek tomu zdá sa, akoby táto apokalypsa ešte stále nebola dostatočným mementom pre súčasnú vyspelú civilizáciu. Bolo by preto žiaduce, aby sme si v prvom rade uvedomili jej nezmyselnosť. Avšak rovnako by sme mali mať neustále na zreteli pretrvávajúce nebezpečenstvo vo forme davovej psychózy, ktorú čoraz častejšie evokujú grupujúce sa skupiny pod vplyvom nacionalisticky či šovinisticky ladených emócií.

Symbol zmierenia

Uvedomili si, že každé zlo plodí iba ďalšie zlo a ako prejav zmierenia systematicky si začali uctievať pamiatku padlých obetí bez rozdielu príslušnosti k znepriateleným táborom.

K tejto vysoko humánnej myšlienke sa rovnako pridala aj metropola Šariša.

akoby vdýchla dušu sprievodným slovom DEUTCHER SOLDATENFRIEDHOF 1939-1945. V bezprostrednej blízkosti do diaľky vypínajúceho sa symbolu zmierenia sú vkusne upravené hroby, v ktorých sníva svoj večný sen 1969 nemeckých vojakov, padlých počas druhej svetovej vojny. Ich mená sú vyryté na náhrobných doskách jednotlivých pomníkov a ostanú pre živých navždy varovnou výstrahou.

Projekt Nemeckého vojenského cintorína v Prešove vzišiel z architektonickej dielne erudovaných autorov Ing. arch. Zuzany a Mikuláša Maníkovcov. Ambiciózne duo známych prešovských architektov do svojho výtvoru zakomponovalo dôležitú emotívnosť umocnenú svojráznou prezentáciou realizovaného zámeru. A tak vďaka pretavenej myšlienke s patričnou dávkou sprievodnej empatie konečne aj tí, ktorí nedobrovoľne ukončili svoju krátku životnú púť v cudzej zemi ďaleko od domoviny, dočkali sa dôstojného miesta večného odpočinku. Pre tých, ktorí prežili, ale predovšetkým pre súčasnú generáciu je na prífahom križi

adresovaný sugestívny nápis: SPOMÍNAJTE NA NICH A NA MŕTVYCH VŠETKÝCH VOJEN. ICH OSUDY NÁS NABÁDAJÚ K ZMIERENIU.

Tamara Hrabková

Vari o to viac teší, že občania Slovenska dokázali prekonať zakorenenú nevraživosť a našli v sebe patričnú dávkou tolerancie. Zbavili sa nedôstojných pohnútok a ľudský život povýšili nad všetky ostatné hodnoty.

V severovýchodnom trakte ústredného cintorína to demonštruje vymedzený vojenský areál, ktorému dominuje mimoriadne pôsobivý drevený objekt sakrálneho charakteru. Lahkosť prírodného materiálu

Janáčkov odkaz

Hudobné, divadelné a výtvarné dianie na Morave má popri priemyselnom vpáde a jeho prudkej modernizácii tiež v kultúrnom ohľade čulý a vzrušujúci ráz. Podnecuje to zrejme temperamentná povaha Moravanov, ktorých mnohotvárne zameranie a nepokojná snaha vyrovnat' sa s kultúrne prosperujúcimi oblasťami a mestami nabáda tvorivých umelcov i celé skupiny premýšľajúcich a vynaliezavých tvorcov k neobvyklým činom takmer epochálneho významu. S jednou z takých výziev sme sa stretli hneď na začiatku jesennej sezóny v Národnom divadle Brno pri pôvodnej premiére novej, formálne odvážnej súčasnej opery Mai 68, ktorá narazila na kritiku a nepochopenie v radoch umelcov i publika.

Prúd umeleckého a kritického hľadania sprievádzajú v Brne počas celých desaťročí aj jubileá a ich oslavy. Leoš Janáček nesporne patrí k najpozoruhodnejším skladateľom v kontexte našej i svetovej hudby dvadsiateho storočia. Tento tvorca prežil pol storočia v Brne, kde pôsobil umelecky, pedagogicky i spoločensky. Našiel si tu svojich žiakov a pokračovateľov v talentovaných umeleckých osobnostiach, teoretických znalcoch, aj priateľov v hudobných osobnostiach, ktorí sa dodnes dôstojne starajú o jeho odkaz, ktorý sa zaradil k najpro-

Bayreuthu), vytvorený kultúrny celok, ktorý by svojím charakterom zodpovedal jedinečným kultúrnym celkom s výrazným národným zameraním a umeleckou činnosťou, kde bude mať prevahu operný žáner. Začiatok tohtoročného medzinárodného festivalu Leoša Janáčka bol stanovený na 6. až 17. novembra 2008.

Festival Janáček Brno 2008 by mal každý druhý rok predviesť mimoriadne operné inscenácie domácych i zahraničných súborov. Už tento rok sa usporiadatelia pokúsili zaradiť niektoré z nich.

gresívnejším smerom našej doby a stal sa trvalým dedičstvom svetového repertoáru najmä v opernej tvorbe. Tieto jedinečné prednosti Janáčkovho odkazu boli v minulosti často tlmené zbytočnými maličnosťami a kompetenčnými spormi, ktoré bránili tomu, aby umelecká veľkosť a význam veľkého Moravana objektívne vynikli pred svetovou hudobnou verejnosťou.

Až tohtoročné 80. výročie od Janáčkovy smrti pohlo svedomím čitateľov Janáčkovy hudby, aby po nesmelom pokuse pred štyrmi rokmi prikrročili k pokusu založiť v Brne reprezentačný medzinárodný festival Leoša Janáčka. Túto medzinárodnú udalosť sa rozhodlo podporiť vedenie štatutárneho mesta Brna. Jeho hlavným organizátorstvom poverilo Národné divadlo Brno v spolupráci s Filharmóniou Brno a Janáčkovou akadémiou múzických umení. V tejto trojici má byť, podľa vzoru iných zahraničných centier (Salzburku, Lucernu, Viedne,

V jedenástich večeroch na divákov čakajú napríklad tri rôzne inscenácie opery Jej pastorkyňa, dvakrát v rozličnom zahraničnom poňatí, raz dokonca ako premiérové predstavenie Národného divadla v Prahe s Evou Urbanovou a Štefanom Margitom v hlavných úlohách v našťudovaní šéfa Slovenskej filharmónie Ondreja Lenárda. Zahraniční hostia sú aj v sprievodnom koncertnom programe: Peter Straka z Curichu a Marián Lapšanský z Bratislavy. Viedenská scéna Theater an der Wien s britskou dirigentkou Sian Edwardsovou chystá pre Brno koncertné uvedenie Janáčkovy opery Káťa Kabanová.

O niektoré ďalšie podrobnosti sme požiadali jedného z iniciátorov medzinárodného festivalu Leoša Janáčka v Brne, nového riaditeľa Národného divadla v Brne akademického architekta Daniela Dvořáka.

Ako umelecký riaditeľ jednej z najvýznamnejších scén v Brne Janáčkovy

operu zohrávate jednu z najpodstatnejších úloh v domácom i zahraničnom kultúrnom rámci. O aké postavenie usiluje toto divadlo v súčasnom európskom kontexte?

V štruktúre Národného divadla Brno zohráva súbor Janáčkovy opery kľúčovú úlohu, predovšetkým pokiaľ ide o medzinárodnú spoluprácu. Vstúpili sme do prestížnej organizácie Opera Europa. Navádzujeme tak na početnú koprodukčnú spoluprácu so zahraničnými, predovšetkým európskymi súbormi. Výsledky by sa mali prejavovať v budúcich sezónach. Verím, že sa opera Národného divadla Brno môže stať významným a rešpektovaným európskym divadelným domom. Dobrý potenciál na to určite máme.

Veľa popredných operných súborov a divadiel v zahraničí dnes zápasi s problémami nového publika, hlavne mladých generácií. Ako chce na tieto okolnosti reagovať Janáčkova opera v repertoáre alebo v nových inscenáciách?

Moja činnosť v oblasti opery je kontinuálne pretkaná súčasnou tvorbou, množstvom svetových premiér nových oper, dielňami pre mladých operných tvorcov, atď. Neobávam sa, že by sme zaspali v získavaní nových generácií operných fanúšikov.

Hlavný operný dom v Brne, ktorý pochádza zo šesťdesiatych rokov minulého storočia pripravuje svoju rekonštrukciu a modernizáciu. Keby môžeme očakávať tieto kroky?

Rekonštrukcia bude prebiehať postupne v priebehu prázdnin tri až štyri roky.

Janáčkova operná tvorba stále figuruje v repertoároch svetových scén. Chystá sa brnianska skladateľova scéna vstúpiť do tejto prehliadky s nejakým prekvapujúcim inscenačným počínom?

Nielenže sa usilujeme o čo najlepšie janáčkovské produkcie, ale v rámci medzinárodného hudobného festivalu Janáček Brno 2008 hodláme na našich javiskách predstaviť aj vynikajúce inscenácie Janáčkových oper zo zahraničia.

V uplynulej sezóne pristúpil brniansky súbor k novodobej adaptácii niektorých známych klasických operných diel, ktoré približuje svojmu obecenstvu podľa vzoru zahraničných scén, o.i. lektorskými výkladmi a besedami. S akým ohlasom a praktickými výsledkami sa stretáva vaša spolupráca s publikom?

Ohlas týchto stretnutí je dobrý, hoci návštevy týchto akcií nie sú zatiaľ nijako mimoriadne. Považujeme však každú možnosť hovoriť a informovať divákov za mimoriadnu. Tento rok novo zavádzame program spolupráce so školami v Brne a v juhomoravskom regióne, chceme pokračovať tiež v detskom edukatívnom programe „Nebojte sa divadla“. Všetky „nedivadelné aktivity“ starostlivo sledujeme a prezentujeme tiež na našich webových stránkach (www.ndbrno.cz).

Jiří Vitula

Posol ľudovej hudby

V prvej polovici októbra zomrel vo veku 69 rokov posol slovenskej ľudovej hudby Ján Berky-Mrenica starší. Ľudová hudba nie je určená pre notový zápis či záznam. Vždy sa šírila voľne, od ucha

nepoznali, ak by sme sa práve nepohybovali po jej „hudobných biotopoch“. Našťastie, takíto ľudia sú, a aj vďaka nim dnes môžeme počuť ľudovú hudbu a jej deriváty aj v mestskom prostredí.

k uchu, od nástroja k nástroju, podobne ako ľudové rozprávky. Keby nebolo osobností, ktoré ju priniesli do oficiálnej hudobnej kultúry, ani by sme ju

Ján Berky-Mrenica medzi takéto osobnosti nepochybne patrila. Excelentný muzikant preslávil svoju rodnú Očovú a Slovensko v päťdesiatich

dvoch krajinách sveta pôsobivou interpretáciou ľudových piesní. Ako koncertný majster pôsobil v Slovenskom ľudovom umeleckom kolektíve vyše tridsaťdva rokov. Bol to človek, ktorý spájal žánre, venoval sa slovenskému aj rómskemu folklóru, spolupracoval aj s veľkými osobnosťami popu i vážnej hudby, medzi inými so speváčkami Janou Kocianovou, Františkom Zvaríkom, Pavlom Gáborom, Martinom Babjakom či Miroslavom Dvorským. Na koncertnej šnúre v Amerike odohral v džezovom klube na Broadwayi dueto s legendárnym džezovým trubkárom Louisom Armstrongom.

V roku 1994 založil orchester Diabolské husle, kde pôsobil aj jeho syn a ďalší hudobníci, okrem iných aj neskorší kapelník orchestra Zlaté husle Martin Sleziač. Diabolské husle koncertovali takmer po celej Európe, v USA, Kanade, Austrálii, Japonsku, Číne, na Taiwane, v Jordánsku a v ďalších krajinách. Keď v roku 1997 musel Berky-Mrenica starší z orchestra pre zdravotné problémy odísť, odovzdal žezlo svojmu synovi. Ten skupinu v auguste 2007 rozpustil.

Ján Berky-Mrenica napísal knihu spomienok „Veselo s husličkami po svete“, spolu s dcérou Aninou pripravili knihu „Rómske piesne a múdre slová“. Za svoj život vydal šesťnásť albumov a obrovské množstvo samostatných piesní, podieľal sa na mnohých televíznych hudobných reláciách. Je držiteľom mnohých cien a štátnych vyznamenaní.

(maj)

Ôsmeho augusta zomrel v Prahe vo veku nedožitých 85 rokov dirigent Boris Velat. Košice, metropola východného Slovenska, stratili v ňom jednu z najvýznamnejších osobností svojho hudobného života.

Boris Velat sa narodil 10. septembra 1923 v Prahe. Po otcovi, pochádzajúcom z Dalmácie, zdedil južanský temperament. Matka Pražanka rada spievala a bola to ona, ktorá ho zaviedla už v útlom veku do hudobnej školy. Ako osemročný sa predstavil na verejnosti a zožal veľký úspech svojou hrou na klavíri.

Keď mal šesťnásť rokov, očaril mu slávny dirigent Leopold Stokowski, ktorého videl dirigovať na filmovom plátne. Vtedy sa skalopevne rozhodol, že bude kráčať v jeho šľapajach. Po maturite v roku 1941 začal študovať dirigovanie u V. B. Aima a P. Dědečka na Štátnom konzervatóriu hudby v Prahe. Štúdium ukončil v roku 1946.

Jeho životná cesta viedla cez Ostravu a Liberec, kde pôsobil v opere ako korepetítor, do divadla v Ústí nad Labem. Tu sa stal zborním a začal dirigovať.

V roku 1953 prišiel na pozvanie vtedajšieho riaditeľa Janka Borodáča do Štátneho divadla v Košiciach. Vtedy iste netušil, že s košickým obecnstvom sa bude lúčiť v júni roku 2000. Štyridsaťsedem sezón za dirigentským pultom v ŠD v Košiciach znamenali uvedenie viac ako stotridsiatich titulov oper a baletov, teda 3000 predstavení.

S košickým operným a baletným súborom úspešne hosťoval Boris Velat v Nemecku, v Taliansku i vo

Opustil dirigentský pult

Francúzsku. Pod jeho taktovkou zneli orchestre v Bulharsku, v Maďarsku, v Poľsku, v Prahe, v Bratislave, v Brne, v Ostrave a v Banskej Bystrici.

Jeho veľkou láskou však ostával domáci súbor a domáce obecnstvo. Speváci i orchester si vysoko cenili jeho presné a čitateľné gestá, precíznosť a schopnosť vytvárať príjemnú tvorivú atmosféru. Boris Velat miloval najmä veristickú operu, predovšet-

kým diela G. Verdiho a G. Pucciniho, ale rovnako boli jeho srdcu blízke diela L. Janáčka, A. Dvořáka, B. Smetanu a G. Mahlera. Bol vynikajúcim pedagógom košického konzervatória, kde vyučoval externe dlhé roky spolu s manželkou Danou, rodenou Martinovou, sólistkou baletu Štátneho divadla.

Málokto vie, že Boris Velat bol aj skladateľom. Zhudobnil napríklad niektoré básne H. Heineho či V. Nezvala. Verejne bol uvedený jeho balet „Černoušek a opička“ v choreografii Hany Machovej v 50-tych rokoch minulého storočia v Ústí nad Labem. Pre zborníka napísal „Základy taktovacej techniky“.

Posledné roky života prežil Boris Velat v Prahe v kruhu svojej rodiny. I keď navždy zložil taktovku, ostane český dirigent Boris Velat zapísaný v pamäti slovenského hudbymilovného obecnstva, ktorému venoval svoju celoživotnú prácu.

Monika Zbavitelová

Krst knihy Peking 2008

V priebehu septembra sa konal v Prahe, v knižkupectve Kanzelsberger, krst oficiálnej publikácie Českého olympijského výboru „Peking 2008“. Fotografiami bohato ilustrovaná publikácia sa však nezameriava iba na najväčšie úspechy českých športovcov v Pekingu, ktorí vybojovali olympijské zlato – na čele s famóznou oštepárkou Barborou Špotákovou, vynikajúcou strelkyňou Kateřinou Emmons a jej tiež rovnako dobrým kolegom Davidom Kosteckým, a nejde v nej len o podrobný popis jednotlivých olympijských dní.

Kniha „Peking 2008“ pútavo približuje čitateľom aj olympijský triumf svetových slovenských vodných slalomárov – druhé zlato fenomenálneho Michala Martikána, úspešnú obhajobu zlatej medaily Eleny Kaliskej a tretie olympijské víťazstvo za sebou bratov Pavla a Petra Hochschornerovcov.

Okrem najúspešnejších športovcov súčasnosti však v publikácii nájdeme aj rozsiahle informácie o histórii jednotlivých olympijských športov. V rámci toho sa čitateľa môžu zoznámiť aj s najvýraznejšími osobnosťami československého športu, ktorí sa stali olympijskými šampiónmi – napríklad s legendárnym manželským párom Danou a Emilom Zátopkovcami, ktorí na hrách v Londýne (1948) a v Helsinkách (1952) dohromady získali päť zlatých medailí, so sedemnásobnou víťazkou hier z Tokia (1964) a z Mexika (1968), gymnastkou Věrou Čáslavskou, ďalej s fenomenálnym oštepárom Janom Železným, ktorý triumfoval v Barcelone (1992), v Atlante (1996) a v Sydney (2000), s boxerom Jánom Zacharom, olympijským víťazom z Helsink (1952), s cyklistom Antonom Tkáčom, ktorý vybojoval zlato na hrách v Montreale (1976) a tiež s Jozefom Pribilincim, ktorý sa stal víťazom chôdze na 20 km v Barcelone.

Ku knihe „Peking 2008“ dostať aj DVD s rovnakým názvom.

(ek)

Vytrvalcom v Česku vládne Slováč

Vynikajúci slovenský vytrvalec Róbert Štefko v tohtoročnej atletickej sezóne opäť dokázal, že stále nemá na dlhých tratiach v Česku konkurenciu. Niekoľkonásobný majster Českej ako aj Slo-

venskej republiky, ktorý krátko pred olympijskými hrami v Aténach, v lete roku 2004, získal české občianstvo, najprv obhájil v apríli v Pardubicích svoj vlašajší titul majstra republiky v polmaratone výkonom 1:06:39.

Napriek tomu, že maratónsku trať Štefko naposledy bežal pred štyrmi rokmi na olympiáde v Aténach, postavil sa na štart tohtoročného Pražského medzinárodného maratónu, ktorý sa konal v polovici mája. Napriek veľmi teplému počasiu si viedol výborne a časom 2:23:53 vybojoval medzi vyše 2000 štartujúcimi 15. miesto a tým i svoj ďalší titul majstra republiky aj na 42 195 metrovej trati.

Slovenský rodák sa predstavil vo výbornej forme aj v záverečnom bežeckom seriáli Pražského medzinárodného maratónu, Tesco Night Grand Prix, ktoré sa konalo v polovine septembra. V behu na 10 km, v ktorom štartovalo 2000 bežcov z celého sveta, vybojoval časom 0:30:54 cenné ôsme miesto – a opäť mu pribudol do zbierky medailí ďalší titul majstra republiky.

Štyridsaťročný bežec AK Kroměříž exceloval aj koncom septembra vo 112. ročníku tradičného desaťkilometrového cestného behu Běchovice-Praha, kde časom 31:21 už po tretí raz za sebou zvíťazil a vybojoval tak svoje ďalšie republikové prvenstvo. (ek)

SNÍMKY: AUTORKA

Vychová si na Slovensku nástupcu

Bronzový medailista z OH 2008 v zápasení voľným štýlom David Musulbes už mnohokrát hovoril o tom, aký bol nahnevaný, že sa mu nepodarilo pre jeho novú vlasť získať olympijské zlato. Práve pre vidinu zopakovania svojho triumfu spred ôsmich rokov v Sydney, keď sa ešte v ruskom drese stal olympijským víťazom v kategórii do 130 kg, sa vrátil na žinenu ako slovenský občan.

„Je pravda, že pri preberaní bronzovej medaily som bol nahnevaný, lebo som chcel byť prvý. Mal som na to, aby som v Pekingu vyhral - a aby som Slovensku mohol priniesť do daru zlato, ale keď si premietnem v hlave, čo sa odvtedy okolo mňa udialo, čoraz viac si tú bronzovú medailu vážim,“ povedal 36-ročný zápasník ZK Dunajplavba Bratislava. „Od chvíle, ako som v Pekingu získal bronzovú medailu, ma najme-

nej dvesto ľudí fotografovalo, raz toľko mi už odvtedy stihlo osobne zablahoželať a kde sa na Slovensku zjavím, tam mi ľudia aspoň úsmevom poďakujú za úspech, ktorý som v Číne dosiahol. Je naozaj veľmi krásne čo po návrate z Pekingu prežívam,“ vysvetlil Musulbes dôvod, prečo jeho pekinský bronz je čoraz cennejší aj v očiach dvojnásobného majstra sveta a šesťnásobného majstra Európy.

Skúsený zápasník, ktorého okrem Dunajplavby v jeho úsilí podporuje aj bratislavské Národné športové centrum, chce do olympiády v Londýne vychovať na Slovensku aj svojich nástupcov. „Vrátim sa sem na dlhšie, s trénerom Rodionom Kertantim zorganizujeme sústredenie a mladým vysvetlíme, čo od nich budeme chcieť. Mojou predstavou, mojím snom je vybudovať na Slovensku silné reprezentačné družstvo zápasníkov, ktorí budú v budúcnosti zo šampionátov nosiť nielen bronzové, ale najmä zlaté medaily,“ reagoval rodák z Vladikavkazu.

„Slovensko ako krajina si ma získala. Páčia sa mi u vás nádherné historické pamiatky, máte tu peknú prírodu, dobrú ekonomiku, skvelých a srdečných ľudí. Som nadšený z dobroty Slovákov, ktorej sa mi teraz na každom kroku dostáva,“ dodal Musulbes. (si)

Život s Viedenskou ľadovou revue

MARTINA TOKÁRČIKOVÁ

Gabriela Jelšinová je jednou z mnohých talentovaných a vzdelaných Sloveniek, ktoré sa odhodlali a dokázali ísť za svojim snom. Narodila sa 12. januára 1944 v Žiline, vyštudovala Filozofickú fakultu Univerzity Komenského v Bratislave odbor arabčina – francúzština. Jej snom však bolo spoznať svet, dostať sa medzi krasokorčuľarsku špičku a dokázať všetkým, že keď sa chce, tak sa dá... Vybrala sa do Prahy, prešla cez konkurz a upísala sa svojej vášni – krasokorčuľovaniu – v preslávenej a prestížnej Viedenskej ľadovej revue...

Ako sa mladá Slovenka, pochádzajúca z krajiny, kde vládol hlboký socializmus, dostala k Viedenskej ľadovej revue?

Po skončení vysokoškolských štúdií som začala učiť malé detičky a popritom som sa venovala svojej záľube - krasokorčuľovaniu, ktorej som prepadla takmer pred päťdesiatimi rokmi. Mimochodom, minulý rok v decembri, sa konali oslavy 50. výročia založenia krasokorčuľarskeho klubu v Košiciach. Po roku som sa rozhodla zúčastniť na konkurze v Prahe, ktorý v roku 1968 usporiadal Pragospport pre Viedenskú ľadovú revue. O pol roka prišlo vyrozumenie, že ma prijímajú do súboru, tak som dala výpoveď v práci, zbalila veci a v lete 1969 som odišla do Viedne.

Kedy ste sa začali aktívne venovať krasokorčuľovaniu?

Vedela som korčuľovať už ako štvorročná, ale trénovať som začala až v dvanástich rokoch, keď sa u nás založil krasokorčuľarsky oddiel, čo bolo na dnešné pomery dosť neskoro. Vtedy ešte v Košiciach nebol krytý štadión, ani umelý, tak sme trénovali v Petrovom sade len cez zimu na prírodnom ľade, ráno sme si ho museli sami poodhrívať. Neskôr na mieste dnešnej Steel Areny postavili prvý umelý ľad v Košiciach, ale nebol zakrytý. Podmienky boli dosť otravné.

Čo všetko vás čakalo po príchode do Viedne, ako prebiehali dni počas vášho pôsobenia vo Viedenskej ľadovej revue?

Po príchode do Viedne sme začali nacvičovať nový program, s ktorým sa chodilo na turné. Turné trvalo zvyčajne dva roky, potom sa nacvičil ďalší program. Ten prvý, v ktorom som účinkovala, sa volal „Cocktail“. Pri vystúpení sme mali orchester, ktorý hral naživo, takže všade, kam sme prišli, si musel dirigent pozháňať hudobníkov a nacvičiť to s nimi za veľmi krátky čas. Predstavenie trvalo aj dve hodiny a na záver sa vždy tancoval Viedenský valčík.

Tréningy sme mali na takej malej ploche v centre Viedne, neďaleko hotela Hilton, bola to naozaj veľmi malinká plocha. Najprv sa trénovalo len na sucho, čo znamená, že sa nacvičovala choreografia, kde kto má stáť, počúvala sa hudba, neskôr, keď bol k dispozícii ľad, začali sa nacvičovať čísla na ľade, chodili sme skúšať kostýmy. Keď sa nacvičoval program, to už bolo každý deň od rána do večera. Premiéra bývala vždy v Passau, predtým bola ešte módna prehliadka pre novinárov v hoteli Hilton. Na korčuľoch sme chodili po kobercoch a predvádzali tie prenádherné kostýmy.

Kostýmy teda v ľadovej revue zohrávali veľmi významnú úlohu....

Na každé vystúpenie sa šli na mieru. Jeden kostým stál na vtedajšiu dobu aj 40 tisíc šilingov, čo bola dosť veľká suma. Všetko na nich bolo ručne vyšívané.

Okolo revue vtedy lietali vysoké sumy. Ako ste boli ohodnotení vy, účinkujúci?

Dostávali sme diéty, ktoré boli podstatne vyššie ako príspevky za vystúpenia. Hradili nám cesty počas turné, ale ubytovanie, stravu a podobne sme si platili sami. Vyžiť sa z toho dalo, ale nebolo to mnoho peňazí, išlo skôr o prestíž a radosť z tanca a pohybu.

Keď sme pri cestovaní, ako to vlastne bolo s vami a s možnosťou cestovať počas rokov socializmu?

Dostali sme zmluvu od Pragosportu, teda Slováci a Česi, pretože snád polovica revue bola z Československa. Mali sme výjazdnu doložku do celého sveta, takže, keď som si zamyslela, mohla som trebárs každý deň cestovať do Viedne - na tú dobu to bolo niečo neuveriteľné.

3 Kde všade ste sa vďaka ľadovej revue dostali?

Začínali sme v Rakúsku, potom sme cestovali do Nemecka, Holandska, Belgicka, Francúzska, Grécka, Maďarska, Ruska. Jazdili sme aj na Slovensko, do Košíc, Žiliny, do Čiech do Ostravy, Pardubic, mimo Európu to bol napríklad Teherán.

3 Ako sa z Viedenskej ľadovej revue stala ľadová show Holiday on Ice?

Presne si už okolnosti nepamätám, ale začalo to vtedy, keď sa mi v Moskve stal úraz. Za oponou jeden kolega spadol a korčuľou mi rozkopol nohu. Vtedy sa zistilo, že nie sme poistení. Potom neviem, či boli finančné alebo iné problémy, ale majiteľ Holiday on Ice odkúpil Viedenskú ľadovú revue. Odvtedy začala Holiday on Ice uvádzať Viedenskú ľadovú revue, súbor zostal, zmenilo sa len vedenie.

3 Dve až tri predstavenia denne, neustále tréningy, ako sa dá zvládať takéto fyzické vypätie?

Keď je človek mladý, tak mu to neprípadá také náročné. Samozrejme nás vážili, v zmluve sme mali zakotvenú váhu, ktorá sa nesmela prekročiť, inak sa platili pokuty. Ja som mala zakotvených 59 kg pri výške 174 cm.

3 Neplatili ste teda nikdy pokutu?

Za váhu nie, ale platili sa pokuty, napríklad, keď prišiel niekto neskoro, keď mal pohodný kostým. Alebo, keď mal niekto špinavé korčule, či sme boli zle nalíčené, keď sme sa málo usmievali... Mali sme kapitánku, ktorá na všetko dohliadala.

3 V koľkých programoch ste vystupovali?

V dvoch, v „Cocktaili“ a potom v „Nezabudnuteľných melódiách“. Tie nám robil jeden ruský choreograf a boli to známe melódie z operiet napríklad „Šeherezáda“, „Maškarný bál“, a tak ďalej.

3 Mali ste aj prázdniny?

STRETNIUTIE PO ROKOCH - MILENA KLADRUBSKÁ A GABRIELA JELŠINOVÁ.

Mali. Pred väčšími presunmi to boli dva týždne, niekedy aj mesiac, napríklad, keď sme išli do Iránu. Vtedy tam ešte panoval šach a mal prísť na predstavenie, ale prišli len jeho deti, okolo ktorých bol tajnými agentmi utvorený akýsi koridor. Ľadovú plochu sme mali v nejakom paláci niekde na streche, pod tým bola kaviareň a ešte nejaká plaváreň. Bolo to úžasné...

3 Ako ste sa dorozumievali v takom multikultúrnom prostredí?

Väčšinou po česky. Samozrejme sme museli vedieť po nemecky a po anglicky.

3 Nedávno ste boli na stretnutí účinkujúcich ľadovej revue, aké to bolo?

Stretnutie sa konalo v Prahe prvý septembrový týždeň v Parkhoteli, tam sme vždy bývali, keď sme vystupovali v Prahe, pretože to bolo neďaleko od vtedajšieho Parku Júliusa Fučíka, kde bola ľadová plocha. Prihlásilo sa okolo 230 ľudí, boli tam účinkujúci z rôznych revue po svete napríklad z Holiday on Ice, Vienna Ice Revue, Deutsches Eisteater, Ice Capades, Italian Circus, Marjorie. Organizovali to dve kolegyně - Milena Tvrková a Katarína Detlefs, ktoré na tom pracovali vyše pol roka.

Prvý deň bolo otvorenie, na ktorom sa zúčastnil

aj primátor mesta Prahy Pavel Bém, ktorý vztyčoval vlajku s názvom Prague Reunion 2008. Všetci sme museli mať menovky. Na druhý deň sa konal slávnostný banket, každý dostal pamätnú sklenenú medailu, bolo to krásne. Zúčastnili sa i také slávne mená ako súrodenci Jelínkovi, Holan z páru Babická - Holan, Doležal z páru Suchánková - Doležal, Milena Kladrubská a mnoho ďalších.

Pred siedmimi rokmi bolo vo Viedni v hoteli Hilton podobné stretnutie, ale nebolo tak dobre zorganizované ako teraz v Prahe. Aj Američania vraveli, čo sa týka organizácie, kam sa „hrabe“ Las Vegas na Prahu.

3 Ako je to s ľadovou revue dnes?

Stále funguje, ale už to nie je taká prestíž, ani kolektív už nie je taký, aký býval. Každý ide sám za seba. Myslím si, že dosť upadá....

3 Kadiaľ sa uberali vaše kroky po návrate z cudziny?

Začala som pracovať ako vedúca koncertného oddelenia jednej umeleckej agentúry, ktorá po revolúcii zanikla. Neskôr som učila francúzštinu na obchodnej akadémii a potom som pracovala u prorektora pre zahraničný styk na Technickej univerzite v Košiciach až do dôchodku.

SNIMKY: ARCHIV

Magazín Rádiožurnálu pre Slovákov už pätnásťročný

Ak si chuť Slováci žijúci v ČR občas vypočúť svoju zvukomalebnú slovenčinu, túto možnosť im poskytuje verejnoprávny rozhlas. Každý utorok o 20.05 vysiela stanica Rádiožurnál v slovenskom jazyku 55-minútový publicistický magazín s názvom Stretnutie. Pripravuje ho slovenská redakcia ČRo, ktorú krátko po rozdelení republiky založila redaktorka Irena Novotná. Relácia informuje o najnovších politicko-spoločenských udalostiach na Slovensku a poslucháčov zoznamuje s renomovanými spolurodáckmi – osobnosťami žijúcimi v Česku.

Magazín má svoje stále rubriky i svojho moderátora – Miroslava Mokoša. (Občas túto úlohu zastáva v rozhlase šansonier Igor Šebo.) Obsah Stretnutia zvyčajne tvorí šesťsedem samostatných príspevkov a toľko je i hudobných predelov. V úvodnej časti Oto Gerner prináša spravodajský blok. K mikrofonu pozýva predstaviteľov vlády, dôležitých inštitúcií a predsedov politických strán, pričom mu evidentne ide o maximálnu aktuálnosť. V porovnaní s inými rozhlasovými či televíznymi reláciami podobného žánru je azda nezvyčajné, že šport tu prichádza na rad už na začiatku, teda ako druhý príspevok. Autorom reportážne ladeného športového spravodajstva je Martin Šedo.

Ďalší pravidelný príspevok tejto 55-minútovky má jednoduchý, ale výstižný názov – Dobrá rada. Spolupracovníčka redakcie Darina Sládečková v nej Slovákom žijúcim v ČR poskytuje „horúce“ informácie z rozličných oblastí spoločenského života. V posledných reláciách to boli napríklad zdravotnícke informácie, ale i rady, týkajúce sa blížiacich sa volieb do senátu a krajov. (Do miestnych zastupiteľstiev môže voliť ten, kto má potvrdený trvalý pobyt v ČR a iba Slováč s českým občianstvom volí do krajského zastupiteľstva a do vyšších orgánov.)

Novinky z kultúrneho diania uvádzajú v relácii Elena Kotová a Dana Čabáková. Posluchácky zaujala najmä reportáž z Medzinárodného rozhlasového festivalu v Poděbradoch, kde žurnalista zo SR získal jednu z hlavných cien (za reportáž zo „sviečkovej manifestácie“). V niekoľkých Stretnutiach bola reč o Jakubiskovom historickom veľkofilme „Bathory“. Okrem iných sa o ňom vyjadril i spisovateľ Andrej Štiavnický, ktorý sa práve filmom nastolenou problematikou zaoberá už celé dve desaťročia. Dôrazne poukazoval na prekrúcanie historických právd scenáristom a tvrdil, že čachtická pani nebola oným úchylným, krvilačným človekom, ako ju tvorca filmu vykreslil. Za jediné pozitívum tohto drahého filmu považuje fakt, že tí, čo ho videli (alebo o ňom čítali recenziu), sa dali do vyhľadávania historických dokumentov o čachtickom hrade a jeho pánoch. V jednej z relácií sa režisérova manželka Deana Horváthová vcelku sympatickým spôsobom rozhorčovala nad „nespravodlivým posudzovaním“ ich filmu medzinárodnou porotou (nezískal nomináciu na Oskara).

Toto vysielenie prináša zvyčajne aj portrét osobnosti, podávaný často formou dialógu. Zaujímavý bol rozhovor s pražským slovenským kňazom Milošom Szabom, ktorému nedávno vyšla kniha „Žít podle bible“. Nie prvýkrát mali poslucháči možnosť počúvať názory sociológa Fedora Gála, ktorý si práve vytvoril na internete svoju samostatnú stránku, zameranú predovšetkým na slovenskú históriu. Vhodným oživením relácie v posledných mesiacoch je aj posluchácka súťaž na tému Historické pamiatky Bratislavy.

Na rozdiel od „macošskej“ televízie možno Český rozhlas za jeho prístup k Slovákom a slovenčine iba pochváliť. (Okrem Stretnutia je to dvakrát do týždňa aj regionálna štvrtňodinka.) V relácii by sa však dalo v záujme zvýšenia jej účinnosti ešte čo-to vylepšiť; prísne dbať aj na odhlásenie odznelého príspevku. Zahlasovať hudobné predelky (ak moderátor zahlási jeden-dva, mal by to urobiť pri všetkých, i pri tých „menej známych“ spevákoch). Okrem autorky magazínu Ľubice Svárovskej by malo azda v záverečnom odhlásení na Rádiožurnále odznieť aj meno hudobného redaktora. (Výber hudby – pesniček a spevákov výborne korešponduje s hovoreným slovom.)

Jolana Kolníková

Vydavateľstvá
spol. s r.o. **MAC**

U Plynárny 85/333, 101 00 Praha 10
tel.: 272 016 622, fax: 272 016 638
e-mail: vydavatelstvi@mac.cz

Nabízí

- **zajištění** kompletního vydavateľsko-nakladateľského servisu foto, grafická úprava, tisk, správa předplatitelského kmene, distribuce předplatitelům pro periodika i knižní publikace

• **vlastní produkci**

50 druhů diet při nejčastějších onemocněních, stolní kalendáře "Práce na zahrádce", "Recepty pro diabetiky", knihy s hobby a sportovní tematikou Více o nás a našich titulech včetně možnosti pohodlného nákupu v našem e-shopu, naleznete na www.mac.cz

PREDPLATNÉ

Pontúkame vám možnosť za mimoriadne výhodných podmienok si náš časopis predplatiť. Jedno číslo vás bude stáť len 10 Kč (na Slovensku 10 Sk / 0,33 euro), pričom cena vo voľnom predaji je 18 Kč / 18 Sk / 0,6 euro! Dostanete ho teda za 55 percent ceny a nemusíte ho zháňať po stánkoch!!! Sami si môžete zvoliť aj obdobie!

Například za december 2008 až december 2009 zaplatíte 11 x 10 = 110 Kč / 110 Sk / 3,63 euro / .

Zašlite objednávkový kupón s vyznačeným predplatným obdobím (prípadne si časopis objednáte telefonicky), my vám začneme zasielať magazín Slovenské dotyky a zároveň vám pošleme i vyplnenú zloženku, ktorou uskutočnite úhradu.

Predplatné v ČR:
Pisomné objednávky:
Vydavateľstvá MAC, s. r. o.
U Plynárny 85,
101 00 Praha 10
Telefonické objednávky:
272 016 638

Predplatné v SR:
Pisomné objednávky:
Magnet-Press Slovakia,
P. O. Box 169, Teslova 12,
830 00 Bratislava
Telefonické objednávky:
244 454 559, 244 454 628

Firmy (z ČR i SR) môžu uhradiť predplatné aj na základe faktúry. Platí normálny postup, treba len na objednávkový kupón dopísať heslo „faktúra“ a priložiť lístok s vaším IČO, DIČ a bankovým spojením.

Objednávky do zahraničia (mimo ČR a SR) na rok 2006 prijíma redakcia. Poplatok 15 USD (Európa a zámorie pozemnou cestou), respektíve 20 USD (zámorie letecky) uhradte na náš účet číslo 192786560227/0100 v Komerčnej banke, pobočke Praha-Mesto.

SLOVENSKÉ DOTYKY

Magazín Slovákov v ČR
OBJEDNÁVKOVÝ KUPÓN

.....
meno a priezvisko

.....
adresa (vrátane PSČ)

od mesiaca:

do mesiaca:

.....
podpis

Mesačník SLOVENSKÉ DOTYKY,
Magazín Slovákov v ČR, č. 11/2008

Vydavateľ: Slovensko-český klub, Anastázova 15, 169 00 Praha 6, IČO: 65398777
Vydavateľstvo: Vydavateľstvá MAC, spol. s r. o., U plynárny 85, 101 00 Praha 10
Adresa redakcie: Salmovská 11, 120 00 Praha 2, tel.: 224 918 483
tel./fax, záznamník: 224 919 525, e-mail: dotyky@czsk.net, http://dotyky.czsk.net
Šéfredaktorka: Naďa Vokušová, zástupca šéfredaktorky: Vladimír Skalský,
grafická úprava: Jozef Illiaš, jazyková úprava: Ľubica Svárová
Inzerciu prijíma redakcia
Rozširuje PNS, Mediaprint&Kapa, Transpress a súkromní distributéri
Vychádza z finančným príspevkom Ministerstva kultúry ČR
Podávanie novinových zásielok povolila Česká pošta, s.p., odštepny závod Praha,
č. j. NOV 6098/96 zo dňa 23. 8. 1996, reg. č. MK ČR 7535,
Výšlo 1. 11. 2008

Redakčná rada:

Anton Baláz, Ladislav Ballek (predseda), Vojtech Čelko, Ľubomír Feldek,
Vladimír Hanzel, Emil Charous, Ján Rakytko, Vladimír Skalský,
Juraj Šajmiovic, Marián Vanek, Robert Vano, Naďa Vokušová, Gabriela Vranová

Nájst'

umelecké dielo

„Jeho diela pôsobia raz akoby v maske extroverta, inokedy introverta. Raz až na pokraji depresie, inokedy ľahostajnosti. V oboch prípadoch ide o ten istý jav, o podanie introvertného pohľadu do vizuálnej podoby extrovertnosti. Matematicky by sa dalo povedať, v súčte budovania si svojho image, sily, sily tej výtvarnej.

Dnes, keď pri hľadaní nového sa zvykneme obracať dozadu, aby postmoderna pramenila (často až móдне) kdesi tam, kde začínali ANDY WARHOL, EDWARD KIENHOLZE, JIM DINEA, RAUSCHENBERG alebo aj WILLEM DE KOONING, či MALEVIČ, často v mylnej istote, že keď som „podobný“ Andymu alebo inému, som dobrý, Šafranko kráča ďalej. To, čo za ním zostáva, je aj bez plnej kontinuity identické a jemu vlastné.“

Michal Bycko

D+Gallery v rámci svojho dlhodobého programu prezentácie súčasného slovenského umenia uvádza vo svojich novootvorených priestoroch v Tuklatskej ul. číslo 6 výstavu nestora východoslovenskej výtvarnej školy Ivana Šafranka. Výstava sa koná v spolupráci so Slovensko-českým klubom a spoločnosťou SLOVENERGO Bratislava.

Ivan Šafranko v rokoch 1951-54 študoval na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave u prof. Ladislava Čemického a Jána Želíbského a na Akadémii výtvarných umení v Prahe v triede prof. Karla Mináře v rokoch 1954-57. Po absolvovaní štúdia prešiel do Košíc a stal sa členom skupiny Roveň. Neskôr sa usadil v Prešove, kde dodnes žije a pedagogicky pôsobí na Katedre výtvarnej výchovy Pedagogickej fakulty UPJŠ.

Maliar nadviazal na expresionistickú východiská svetovej výtvarnej moderny (figurálne kompozície). Jeho maliarske dielo charakterizuje tvarová deformácia, pastózna farba, dynamický štetcový prednes a využívanie výrazovej účinnosti štruktúrálnej maľby.

Ivan Šafranko sa tiež zaoberá komornou a nástennou maľbou, asamblážou, grafikou, kresbou, sochárskymi projektmi, prácami v architektúre, keramickou mozaikou a tvorbou objektov.

V maľbe prevažujú portréty, figurálne námety a krajinné scenérie. Pri tvorbe objektov najčastejšie využíva sklo, kov, drevo, tehlové prefabrikáty. Ako jeden z prvých používal na východnom Slovensku techniku asambláže a drippingu, abstraktnú maľbu, povýšil nájdenny predmet na umelecké dielo.

Ivan Šafranko sa zúčastnil na viacerých výstavách doma i v zahraničí (Bratislava, Košice, Trenčín, Prešov, Praha, Užhorod, Kyjev, Berlín, Budapešť, Sofia, Cottbus, La Corneuve,...). Samostatne vystavoval v Košiciach, v Bratislave, v Prešove a inde. V roku 1985 bol odmenený čestnou plaketou na I. Bienále portrétnej tvorby v Berlíne. Zúčastnil sa na 34 plenéroch najmä v zahraničí (Cottbus, Solina). V roku 2004 mu bola udelená cena A. Warhola.

Jiřina Divácká

